

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XVI. KÖTET. V. SZÁM.

ÚJGÖRÖG MUNKÁK ISMERTETÉSE.

TÉLFY IVÁN

L. TAGTÓL.

Ára 40 kr.

BUDAPEST.

1894.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

I. k. I. Solon adótvényéről. *Télffy Ivántól*. 1867. 14 l. Ara 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz *Télffy Ivántól*. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Türkányi J. Belától*. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól*. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása *Toldy Ferencztől*. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vambéry Ármintól*. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól*. 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól*. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szenezi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől*. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Sámuel*től. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézíratai- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól*. 1870. 43 l. 20 kr. (1867—1869.)

II. k. I. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. *Mátray Gabor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikái felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar orokéretelmű szók értelmezéséhez. *Finály Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. *Télffy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbéli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbéli növénytani névtár XVII. és XVII. századbéli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ara 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókrol és megjelölésök módjairól. *Gr. Kuun Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szövejtegetések. *Szilády Áron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szenássy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A jefferekről. *Szilády Áron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Arvay Gergely felett. *Szvorényi József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár. (1869—1872.)

III. k. I. Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóit után. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Cséri János Barczai Ákos fejedelemben benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében *Szabó Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. *Szabó Imre* t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett *Finály Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetrol, tekintettel a magyar ösköltészetre. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. *Dr. Goldziher Ignác*tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól 51 l. 20 kr. (1872—1873.)

IV. k. I. szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére. különös tekintettel a magyarra. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálmik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mívelése hazánkban. Székfoglaló *Bartal Antal* l. tagtól. 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldziher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. *Budenz József* r. tagtól. 1875. 23 l. 15 kr. — VII. szám. Az új szokról. *Fogarasi János* r. tagtól. 15 kr. — VIII. szám. Az új magyar orthologia. *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1875.

ÚJGÖRÖG MUNKÁK

ISMERTETÉSE.

TÉLFY IVÁN

L. TAGTÓL

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1894.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Újgörög munkák ismertetése.

(Előadatott a m. t. Akadémia I. osztályának 1893. évi nov. 20-án tartott ülésén.)

I.

Therianos a stoabeli bölcsészetről.

1892-ben megjelent Therianos Dénestől a stoabeli bölcsészet rajzának első része. *Διάγραμμα Στωϊκής Φιλοσοφίας ὑπὸ Δ. Θεριανοῦ. Μέρος πρῶτον. Ἀρχαία στοά.* (Triest, a Lloyd nyomdájában.)

Ebben tárgyalja szerző a régi stoa bölcsészetét, mely Görögország önállásának elvesztése után Athénnek oszlopos, festményekkel díszített csarnokában (ποικίλη στοά) keletkezett. Ez a bölcsészet másfél ezer évig fennállva, vigasza volt a bútól elnyomott szíveknek, enyhítése a mindenféle szenvedélyektől lesújtott lelkeknek, támasza a tántorgó lelkiösmeretnek, bölcs indítványozója az erénynek és kötevénynek, tanítója az erkölcsiségnek.

E bölcsészet alapítója volt Zeno, a cyprusi Citiumból. De korára nézve eltérők Weygoldt, Gomperz, Rohde, Susemihl, Brinker véleményei. A herkuláni papírból, melyet 1875-ben Comparetti adott ki Turinban (Papiro Ercolanese) valószínűnek látszik, hogy Zéno 264-ben Kr. e. halt meg. Innen s egyéb chronologiai adatokból azt következtetik némelyek, hogy Zéno 356-ban születén, huszonnégy éves korában vagyis 334-ben Kr. e. Athénbe jött, hol Kratest, Stilpont, Xenokratest, Polemont hallgatta s 312-ben alapította bölcsészeti felekezetét, melynek élén 48 évig állt.

Laërti Diogenes (VII, 1.) megőrizte az utókor számára a levelezést Zéno és Antigonos, macedóni király között. Zeller, Willamowitz, Rohde, Susemihl, Unger ezt hamisítványnak tartják; de Droysen és Hirzel más véleményben vannak. Antigonos ezt írta Zénónak: «Én azt gondolom, hogy szerencsére s dicsőségre nézve

felülhaladom a te életedet; de észre, tudományra s tökéletes boldogságra nézve hátrább állok nálad; azért fölszólítlak, hogy jöjj hozzám, mert gondold meg, hogy nem csak az én tanítóm leendsz, hanem az összes macedónoké is.»

Zéno azzal mentegette magát, hogy 80 éves kora miatt nem kelhet útra, hanem maga helyett küldhetné egyikét a tanhívei közül.

Laërti Diogenes elősorolja Zéno munkáit; de ezekre nézve is nagyon eltérnek a mai philologok véleményei. Néhány munkáról azt állítják, hogy két cím alatt fordul elő, másokról, hogy nem származnak Zénótól; úgy hogy most nehéz elhatározni, mi tartozik tulajdonképen Zéno munkáihoz, melyekből csak töredékek maradtak reánk.

Némelyek azt is vitatják, hogy Zéno nem volt görög származású, hanem szemítai nemzetiségű, s hogy maga a stoabeli bölcsészet sem görög eredetű, hanem valamely ázsiai bölcseségnek a melléksarjadéka, mert Citiumban, Zéno szülőföldén, hajdan phœniciaiak laktak, tehát Zeno phœniciai volt. Az ő kortársa Krates pedig gúnyosan apró phœniciaiinak és Timon, a sillograph, phœniciai nyalánk banyának nevezte őt. Sőt Zéno atyjának a neve is, azt mondják, phœniciai, mert Mnaseas megfelel a héber Manasesnek! Stein szerint Zéno, származásra nézve, félszemita, de tudományára s műveltségére nézve telivértű görög volt. De Zeller mind származására mind szellemére nézve görögnek tartja Zénót. Ellenben Hirzel ismét szemitának mondja Zénót és a zsidó bölcsészszszel, Spinozával, hasonlítja össze. Végre Schuster látván Nápolyban Zéno mellszobrát, szemitai arczvonásokat vél rajta észrevenni; de kérdés, nem-e egy más Zénónak a mellszobra ez? mert a Vatikánban levő Zéno-mellszobor arczvonásai egészen görögök. Azután Zéno korában Citium ázsiai gyarmatosainak száma nagyon jelentéktelen volt az ottani görög lakossághoz képest. Miért származott volna tehát Zéno a csekély számú szemitáktól, nem pedig a többségben levő hellenektől?

Therianos részletesen adja elő a stoabeliek nyelvtani, logikai, ismerettani, természetbölcsészeti, lélektani, ethikai, jogbölcsészeti nézeteit a jelenkor legnevezetesebb íróinak ezekre vonatkozó véleményeivel, úgy hogy Therianos munkáját a régi stoabeli bölcsészet repertoriumának lehet nevezni.

A stoát illető jelenkori vélemények majd magasztalók, majd

gáncsolók. Montesquieu így ír *De l'esprit des lois* című munkájában: «Soha sem hirdettek az emberekhez illendőbb és derék férfiak kiművelésére alkalmasabb elveket mint a stoabelieket, és ha én egy perczre megszűnném keresztyén lenni, semmi sem gátolna engem Zéno bölcsészetének bukását az emberiség csapásának tartani.» De már Schoppenhauer azt mondta a stoikusokról, hogy úgy viszonylanak a cynikusokhoz, mint a jól táplált s kövér benczések a francziskánusokhoz és kapuczinusokhoz. Mommsen pedig, a római történet írója, a stoikusokat nagyszavu phariseusoknak s bölcsészetöket üres, képmutató dicsekvésnek nevezi.

De akármint legyen a dolog, Therianos szerint annyi bizonyos, hogy az összes bölcsészeti felekezetek közül egy sem folyt be annyira az emberiség értelmi és erkölcsi életére, mint a stoabeli. A stoa tanította legelőször, hogy a belső élet gyönyörei elsőséget érdemelnek az összes érzéki és testi élvezetek fölött.

A berlini *Wochenschrift für klassische Philologie* egyik számában Bonhöffer írta Therianos munkájáról, hogy az a stoabeli bölcsészetnek átnézetes, világos összefoglalása a legújabb vizsgálatok credményei szerint s hogy valóban hasznos ajándék az ő honfiai számára. Dicséretre méltó, hogy gondosan használta föl a német, franczia és angol tudósok munkáit és hogy egész munkáján keresztül elfogulatlanul ítél. A stoa szemitai származásának czáfolatában, a stoabeli *monismus* kiemelésében, a stoikus bölcsészet védelmében Prankl tanár igazságtalan ócsárlásai ellen, a szerző nagy éleslátást tanusít. Csodálatos azonban, hogy Bonhöffer fölöslegesnek tartja a munka *Bevezetését*, melyben Therianos Görögország politikai s társadalmi állapotút rajzolja a stoa keletkezésekor s melyben kimutatja a stoának a sokratesi felekezetekhez való viszonyát és a stoa alapítójának, Zénónak, valamint két követőjének, Kleanthesnek és Chrysippnek életrajzát.

Az is furcsa kifogás Bonhöffer részéről, hogy Therianos előadván az újabb írók eltérő véleményeit a stoabeli bölcsészetről, soha sem nyilvánítja a maga nézetét. Erre alaposan azt válaszolja Therianos a Νέα Ἱμπερω egyik számában, hogy az ő célja volt, a stoicismust és a reá vonatkozó újabb theoriákat honfíarsaival megismertetni, nem pedig vitás kérdéseket eldönteni, melyek a ránk maradt csekély források miatt úgy sem eldönthetők, hanem csak gyanítások tárgyát tehetik.

Bonhöffer szemére hányja továbbá Therianosnak, hogy előadja a hajdani írók előítéleteit az indulatokról s élvezetekről, a bűnök egyenlőségéről, hogy Zéno az indulatokat a közönyös dologhoz számította s valószínűleg az akarat szabadságát is tagadta. Erre azt válaszolja Therianos, hogy ő el nem lökhette a hajdankori hagyományt, mely Laërti Diogenes s más régi görög írók bizonyosságára támaszkodik, kiket azonban Bonhöffer önkénytelenül számba nem vehetőknek tart, és saját ábrándjait tekinti a stoabeli bölcsészet rendszerének.

Ismertetésemet azzal végzem, hogy a stoikusok nyelvtani nézeteit, s különösen a betűkről, a név eseteiről, az igeidőkről, a névelőről s kötőszóról, a mondattanról a *Classica philologia encyclopaediája* című munkám 19, 50, 51, 52, 53-ik lapjain, erkölcsstani véleményeiket pedig a főelvről, az erényről, az akaratról, az államról, a bűnről *Ethika vagy bölcsészeti erkölcsstan* című munkám 11, 20, 54, 67, 72, 121, 142-ik lapjain adtam elő.

II.

Ugo Foscolo házáról Zantéban.

1892-ben jelent meg Biásis-tól Zantéban egy görög munkácska, mely a híres Ugo Foscolo ottani házára illesztett emléktábla leleplezési ünnepélyével foglalkozik, e cím alatt: Τὰ ἀνακαλυπτήρια τῆς ἀναθηματικῆς πλακῆς ἐπὶ τῆς γενεθλίου οἰκίας Οὐγίου Φωσκολοῦ. Ἐν Ζακύνθῳ 1892.

Az ünnepélyt 1892. évi május 24-én rendezte a városi tanács. A ház reggeli hat órától kezdve nyitva volt s nagyszámú látogatói voltak. Tíz óra előtt már tömérdek nép árasztotta el a Foscolo-utczát. A philharmoniai társaság olasz karnagya eljátszotta a Garibaldi-hymnust azon hálás megemlékezés bebizonyítására, melyet Olaszország a nagy görög férfiú iránt megőriz. A hymnus után játszott az *Orpheus* nevű zenekar. Jelen voltak az egyházi és világi hatóságok, az ipartestületek zászlóikkal, az összes egyletek, s Olaszország és Anglia consulai.

A szegény gyermekek iskolájának egyik tanítványa, Zivas György, a polgármester elé állt s bátran így szólította meg:

«Tisztelt polgármester Úr! A mi iskolánk le e Ön előtt ezt

a borostyánkoszorút dicső polgártársunk, Ugo Foscolo emlékére, a ki ebben a házacskában született, mely olyan szegény mint mi, a kik itt tanultak az irodalom elemeit».

A polgármester, Lunczi Anastáz, átvette a koszorút s az egybegyűlt közönséghez a ház ablakából így beszélt:

«Meghíttuk Önöket, hogy mindannyian nyilvánítsuk tiszteletünket a kitünő férfú, Ugo Foscolo emlékére, a kit egész Európa megtapsol. Ez a jeles férfú ebben a házban született. Ez szegényesnek látszik ugyan; de a szegénység meg nem akadályozza a nagy férfiak születését. Bethlehem jászola, melyben az emberek Megváltója született, sokkal szegényesebb volt.... Ebben a házban tölté Ugo Foscolo gyermekkorának éveit. Azután Olaszországba ment, hol férfi korában mint író, mint katona, mint tauár, mint szónok a szabadságért küzdött. Költeményei közül legragyogóbbnak tartják a *Sirok*-at (i sepoleri), mely Homérhez, Alcæushoz, Pindarhoz méltó.— Költői pályáját a *Thyestes* című tragédiával kezdte, melyet zajosan megtapsoltak. — A prózairásban feltűnt *Ortis Jakab* című regényével, melyben saját életének néhány szomorú eseményeit rajzolja.

Kineveztetvén a páviai egyetemen a szónoklat tanárául, székfoglalót tartott az irodalom hasznáról, mely szónoklati hatalma, ismeretei gazdagsága által az összes hallgatókat nagy lelkesedésre ragadta. Életét Angliában fejezte be, hová az osztrák kormány üldözése elől menekült. Ott írt éneket a törököknek eladott Pargáról, tanulmányokat Danteról s Petrarcaról s kisebb költeményeket angolul. Mi mint ifjút birtuk Foscolót, az olaszok mint férfit vették át. Valahányszor ő gyermekéveiről megemlékezék, Zante felé szálltak gondolatai s érzelmei, és úgy rémlék előtte, mintha e sziget mámorító virágainak illatát szírá magába s elbűvölő megindulástól dobogott a szíve. «Üdvözlég, mondá kimondhatatlan vágygyal, szép Zante! üdvözlég óh szent város! üdvözlég szülőim menhelye! Neked szentelem dalaimat, neked gondolataimat, neked búsulva könyeimet, minőket te nem fogsz síromra hullatni, a ki messze tőled, idegen földön, fogok meghalni!»

Zante pedig, az ő anyja, viszonozza neki: «Üdvözlég Ugo Foscolo! Én könyek helyett forró hódolatot szentelek neked a hideg sírodon, a ki mondád, hogy a Kegyistennők ellen vétkezik, a ki hazájáról, Zanteről, valaha megfeledkezik».

Szeressük tehát hazánkat s tüntessük ki nagy tisztelettel nagy polgártársunk emlékét.

Te pedig, óh ifjuság, elmenve e ház mellett, tanulj szeretni a szépet, a magasztost, a fönségest; tanulj lelkesedni a lángészért, a költészetért; csodáld az irodalom hatalmát és ihleljén téged a szent szabadság szeretete, hogy majdan te is a társadalomban tisztességes és független állást foglalhass el.

Az előbbi községi tanács elhatározta, hogy ezt a házat megveszi, mielőtt más kezekbe kerülne, és könyvtárt alapított benne, mely Foscolo nevét viseli.

Mi kifizettük a vételár utolsó részét, tökéletesebben rendeztük be a házat és sok munkával gazdagítottuk a könyvtárt.

A jelen községi tanács azt is elhatározta, hogy e ház homlokzatára márványból föliratos emléktábla is illesztessék, Foscolo házának örök emlékezete végett. Ezt a határozatot ma végrehajtandó, tisztelettel leplezem le a táblát.»

E beszéd után a polgármester fölhuzza a nemzeti zászlót, mely az emléktáblát betakarta. A zenekarok rázendítették előbb a nemzeti, azután az olasz himnust. A nép fedetlen fővel üdvözölte, a harangok megkondultak.

Az emléklap fölirata ez:

ΟΙΚΙΑ ΕΝΘΑ ΕΓΕΝΝΗΘΗ
Ο ΥΙΟΣ Ο ΦΩΣΚΟΛΟΣ
ΤΗ 26 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1778
ΑΓΟΡΑΣΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΙΩΝΙΑΝ ΑΝΑΜΝΗΣΙΝ

ΕΤΕΘΗ ΨΗΜΙΣΜΑΤΙ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ.

1892.

Magyarul: Ház, hol Ugo Foscolo 1778. január 26 án született, megvásároltatva a község által örök emlékezettel. — Állittatott a községi tanács határozatából. 1892.

Az emléklap leleplezése után Chiótisz, történetíró, tartott rövid beszédet, melyben a többi között ezt mondta: «Hét város

vetélkedék Homér hazájáért; Chios és Smyrna Koraisz szülőföldrét; Korfu és Zante Bulgarisz Jenőéért, sok évig viszálykodának pedig Ugo Foscolo hazája s nemzetisége miatt. Némelyek olasz földön születettnek akarták feltüntetni, hogy Hellast és Zantét megfoszszák dicsőségétől. De ő maga megvallotta irataiban, hogy Zante a hazája s hogy nemzetiségére nézve hétszigeti görög. S mint ilyen följánlotta karját és tollát a szabadságért küzdő Hellasnak. Költeményeinek magasztos eszméiben is a hellén föniséget ábrázolta s a *Sírok* című dalát a régi görög klasszikai alakba öltöztette, ellentétben az akkor uralkodó romanticismussal.»

Martzókisz Endre alkalmi költeményének elszavalása után következett volna Biázisz Spyridon, a Foscolo-könyvtár igazgatójának beszéde, mely azonban a nagy hőség miatt el nem mondatott, hanem csak nyomtatásban jelent meg. Tartalma a következő:

Nemességet, gazdagságot, magas hivatalokat, mulandó hirt s népszerűséget adhat a szerencse, adhat a körülmény, a néphizelgés akárkinek, de nem képes a halhatatlanság koszorúját a fejére tenni, melyre csak kevés kiváló ember méltó. Egyedül a szellem arisztokrátiája nem fél a tönkrejutástól; egyedül ez a valódi, a halhatatlan, mely minden pártfogás nélkül csodáztatik s nemzedékről nemzedékre örökké uralkodik. Ennek csálhatlan bizonyossága az, a ki e kicsiny, szegényes házikóban született. Az ő családja Velenczéből költözött át Krétába s ennek a hősies szigetnek 1669-ben a törökök által történt elfoglalása után szeretett hazámba, Korfuba, menekült, hol 1725-ben az ő nagyatyja Miklós s 1754-ben az ő atyja András született, a ki Zantéba költözködvén, nőül vette ott 1777-ben Spathi Adamantinát, és szerencsés atyja lett 1778-ik évi január 26-án az e házikóban született fiúnak. E házikó, melynek csak két szobácskája volt, bizonyítja András sok tagú családjának a szegénységét. Ugo Foscolo is szegényesen élt és halt meg; de tiszteletre méltó volt, jótéevői iránt hálás, valódi hazafi, szilárd az elveiben s meggyőződésében. Esze és szíve teljesen összhangzott. Mindenek fölé helyezte a kötelességet. Család és haza voltak az ő nagy eszményei. Így szerzett magának tiszteletre méltó állást kortársai között s halála után a halhatatlankok között. Ő alkotta az olasz Parinival és Alfierivel azt az irigylendő háromságot, melynek a testvér Olaszország sokkal tartozik. Ő mindig szerette Zantét, melyre költeményeiben gyakran hivatkozik. 1808-ban ezt írta Bartoldihoz:

«a meddig élek, soha sem fogom elfelejteni, hogy a nap első sugarát a dicső, erdős Zanteban láttam meg.»

Midőn Foscolo 1827-ik évi szeptember 10-én Angliában meghalt, nagyszerű gyászmisét tartottak lelki üdvéért Zante katolikus egyházában s a szabadság dalnoka, Solomos Dénes, gyönyörű beszédet mondott róla, Zante polgárai pedig pénzt gyűjtöttek, hogy nagy honfitársuk hült tetemét haza hozassák; de ez ismeretlen okokból elmaradt.

Szerencsésebb volt Olaszország, melynek 1879-ben Anglia kormánya kiadta Foscolo dicső csontjait, melyeket a római Pantheonban helyeztek el.

A mai ünnep — így fejezte be emlékbeszédét — nagy jelentőségű; az bizonyítja, hogy hatásaink s polgáraink dicsőítik a lángészt, a műveltséget, a hazaszeretetet, s hogy az ember ha'ála után nem magasztaljuk a gazdagságát s erejét, hanem esztét, szívét s a haza, az irodalom s felebarátja javára kifejtett munkásságát.

Ezeket az adatokat kiegészítem azokkal, melyeket Sathas Konstantin munkájában *Νεοελληνική φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων.* (Athén 1863) találtam.

Sathas szerint Ugo Foscolo nem született 1778-ik évi január 22-én, hanem 1777. évi június 22-én, s atyja mint orvos kereste kenyerét. Ifjú korában indulatos, veszekedő, hanyag volt. Rendetlensége miatt kétszer zárták ki az iskolából s így magántanulásra szánta el magát s kétszer ment Olaszországba. 1794-ben Velenczébe érkezvén, átlátta, hogy saját jó természete ellen vétkezik s bűnbánva szentelte magát az irodalomnak. Tanulmányozta az erkölcs-tant, a politikát, a theológiát, az ó- és újkori írókat, s különösen Homért, Plutarchot, Dantet, Ossiant és Alfierit. Költői tehetségének zsengéi gyanánt bemutatta Sappho ódáinak, Anakreon dalainak, Theokrit idylleinek olasz fordítását.

A legelső megjelent költeménye volt a *Kereszt* (La Croce) egy ifjú apáczára.

1792-ben írta *Thyestes* (Tieste) című tragœdiáját, melyet ugyanazon évi december havában adtak elő Velenczében.

Midőn a francziák elfoglalták Velenczét, hymnust írt a *megváltó Napoleonra*, de nem sokára az ottani üldözések miatt Milánóba menekült, hol Parinival és Montival ismerkedett meg. Montit,

a ki külügyi titkár volt, bevádolták, mint a demokratia ellenségét, minek következtében megfosztották a hivatalától. Ekkor Ugo Foscolo egy erőteljes iratban védelmezte Montit s e miatt üldöztetvén, nagy szegénységben Bolognába menekült, a hol egy könyvnyomdásznak eladta a *Két szerelmes leveleit* (Lettere di due amanti), mely első vázlata volt *Ortis Jakab* című híres regényének. Bolognából Flórenczbe költözött, hol benső viszonyba lépett Alfierivel. Nem sokára beállt az olasz legióba, mindenhová követte a francziák zászlóit s mint kapitány tért vissza Milánóba. De kiábrándulván ifjúsági álmaiból, melyekben Olaszország felszabadulását látta, másodszor adta ki a Napoleonra írt hymnuszát, megtoldva egy előszóval, melyben a hódítónak tanácsokat merészelt osztogatni. Ezért, valamint a később kiadott beszédeért az *olasz választmányhoz*, melyet az olasz irodalom remekművének tartottak, kitörülte őt a hadügyminister a sereg sorából, s Ugo Foscolo egészen a múzák szolgálatának szentelte magát. Ekkor jelent meg tőle a híres regénye: *Ortis Jakab utolsó levelei* (Ultime lettere di Jacopo Ortis) s ekkor írta halhatatlan költeményét a *Sírok* (Sepolcri) levél alakjában Pindemontihoz. E klasszikai költemény verseiről azt mondták, hogy azok gyöngyökből fűzött olvasó.

Nem sokára a páduai egyetemhez nevezték ki a retorika tanárának; honnan a tanszék megszüntetése után Comóba költözött, hol a *Kegyistennőkhöz* (Alle Grazie) című költeményét írta, mely a *Sírok* versenytársa volt.

1815-ben kényszerült elhagyni Olaszországot s egy évet Schweizben töltvén, végkép Londonban telepedett le. Ott olaszra fordította az Ilias két énekét s angolul írta az *aeoli digamma* történetét, az Ilias tartalmáról, Bocaccio Decameronjáról s Dante Divina Commediájáról szóló értekezéseit. Munkáit ott annyira becsülték, hogy minden nyomdai lapért két font sterlinget fizettek neki.

Görög nyelven írta a *Parga énekét* (ᾠδὴ πρὸς τὴν Πάργῃ).

Munkái gyűjteménye megjelent Milánóban 1822-ben e cím alatt: *Prose e versi di Ugo Foscolo*.

Meghalt 1827. október 10-én.

Eddig tart Sathas Konstantin közleménye.

Bővebben ír Ugo Foscoloról Maffei a *Storia della Letteratura italiana* 4-ik kötetében.

III.

Synodinos Panagiótis költeményei.

1893-ban kiadta Athénben 511 oldalból álló, szép nyomású vaskos kötetben, különféle tárgyakra vonatkozó költeményeit e czím alatt: Πατριες, στόνοι, γέλωτες ἐθνικῶν ποιήσεων II. Σ. Συνοδινού, (A nemzeti költészet ünnepi énekei, sóhajai, nevetései). Synodinos született 1836-ban Patrasban s már 15 kötetnyi költeményeket adott ki, melyek nagyon népszerűek Görögországban. A most megjelent kötet a tizenhatodik.

Négy alkalmi dal után a királynéra, királyra és trónörököstre következik egy hosszabb költemény *Macedoniára* öt énekben, melyet a költő az olympi Zeus templomának oszlopai alatt elszavalt.

Melyik század, — kérdi a költő, — melyik nép, melyik hódító mondja ki megindulás nélkül a nevedet, Macedonia? A holt Darius benned látja a vész hírnökét; fegyvereid hangzanak még Afrikában; a góthok meg nem feledkeznek rólad; s Róma is megdöbbenve tekint még reád a Kapitoliumból. — Demosthenes mennydörgött a Pnyxben Fülöp ellen; mialatt ez a barbárokra rohant s a mai rumúnok és bolgárok őseit legyőzte, s győzelmei között fájdalommal hallotta az athéni philippikákat a macedonok ellen. — Ha Macedonia nem hellén föld, mi a nemzetisége? Milyen nyelven beszélt háromezer év előtt? Mi volt a vallása, mi a ruházata? Évszázadok látták a macedonokat Delphibe zarándokolni, valamint Demeter templomába is Eleusisben kalászsokkal és myrtusokkal. — Kik vagytok ti, kik Macedoniánkra leselkedtek? A világ ítélőszéke várja jogczimeteiket s polgárisodástok okleveleit. Rumunok, szerbek, bolgárok, kik vagytok ti? S ti dicsekedtek mint Nagy-Sándorunk országának örökösei? Midőn mi Konstantinápolyban az emberiségért s polgárisodásaért harcolánk s az egész föld dobogva figyelt fegyvereink sorsára, akkor bolgár őseitek piszkos úrjai földagaszták barbár ellenségeink áradatát.

Τὰ βορβορώδη ρεύματα τῶν πάππων σας Βουλγάρων
Τὸν χεῖμαρρον ἐξώκωσαν τῶν καθ' ἡμῶν βαρβάρων.

Azóta települtetek le a Balkánon, mint a törökök rabjai s a görögök juhászai. — S ti is, rumunok, vadásztok hódításokra s oláh

földnek csúfoljátok Macedoniát! — S ti szerbek is fenyegettek, mintha Nikitarás, Botzaris, Drákos szerbek lettek volna. Ti is, orosz láncz által alkottatva, követelitek Justinián hazáját?

Καὶ σεις, οἱ διὰ Ῥωσικὴν πλασθέντες ἀλυσίδα,
Σεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ζητεῖτε τὴν πατρίδα;

Mióta az Észak (Oroszország) befészkelte magát Európában, elvesztette a világ mind azt, a mi szép és nemes. Átkozott a nép, mely téged, Oroszország, szeretni fog, a despotismus Oroszországa, a népgyilkosok csordája. Melyik nem honáruló görög fogja valaha elfelejteni, hogy csak az orosz az ő kiengesztelhetlene?

Ἐπάρατος ἔστις λαὸς, Ῥωσσία σ' ἀγαπήσῃ,
Ῥωσσία τοῦ δεσποτισμοῦ, ἀγέλη λαοκτόνων.
Τίς μὴ προδότης Ἑλλήν, τίς ποτὲ θὰ λησμονήσῃ,
Ὅτ' εἶναι ἀδιάλλακτος αὐτοῦ ὁ Ῥῶσσος μόνον;

Árulók! azt kiáltjátok, hogy a szlávoknak legyünk forró barátjai; hogy Hellas nyissa ki csókra ajkait s rokonszenvesen szorítson kezét a bolgárokkal, melyen még most is ártatlan vérünk párolog.

Ha a rumunok szövetségeseink, kik az ellenségeink? Szent zárdáinkat hivatalosan rabolják ki. Kövekkel dobálják Hellast, dicőségének heréi. Nyelvét, mely őket fölvilágosította, becsstelenül üldözik s iskoláinkat gonoszul bezárják.

Tudjátok, miért bukott le trónjáról Ottó? Mivel Moszkvától várta az üdvét. A mindig esztelen Nyugat félt tőle, eldobta őt s összeszorította a görög nemzet bilincseit.

A hellenismus soha sem fog hallgatni a káromkodó Novikoff csevegésére. Az Istentől vésett vonalra fog sietni, hogy kardjával ismét történetet írjon.

Bátorodjál, óh örökké hellén Macedonia! Hiszen vak dölýfében elpusztult a pharaók sarjadéka is.

A 6-ik költemény is Macedoniáról szól e czím alatt. *Vajjon görög-e Macedonia.* (Ἀν εἰν Ἑλληνικὴ ἢ Μακεδονία.) Ebben ezeket olvassuk: Ha a nap valamikor nyugatról kelhet föl; ha a bűn útja a mennyországba vezet; ha az Isten híre nem örökkévaló, akkor legyen Macedonia bolgár bölcső. Ha Aristotelesünk bolgárul beszélt; ha Ural hegységén a lilium virágzik; ha Thrasybul hazája Szibéria; akkor legyen Nagy-Sándorunk bölcsője Bulgária.

Ha a népek borostyánja Néva mocsáraitban virít; ha Ignatieffben Pláto ere van; hadd nevezzék a századok bolgárnak a Balkánt. De ha az ökök és erőszak összezúzza az Istent, akkor szünik meg Macedonia görögnek lenni.

Ἄλλ' ἂν συντρίβουν τὸν Θεὸν ὁ γρόνθος καὶ ἡ βία,
Θὰ παύσῃ οὕσα Ἑλληνὶς καὶ ἡ Μακεδονία.

Kréta szigetének hőstetteit 1821-től 1885-ig népnyelven éneкли meg. Ugyane nyelven magasztalja Miaulis Endre tengernagy vitézségét; azután Epirust hét énekben.

Irodalmi nyelven van szerkesztve a *Csontjövendölés* (Ὀστομαντεία) című költemény, melyben ezt a jövendölést kigúnyolja. Ebben azt mondja: «A világosság és szabadság kimeríthetlen. Ime az Isten alphája és omegája. Ime a világnak bevégzetlen történelme! Ime a népeknek remek és nagy éposza! Egy nő és egy nép... Hellás és Szűz Mária! Isten és teremtes kettős titokszerű kivilágításban!»

Εἶν ἀνεξάντλητα τὸ φῶς καὶ ἡ ἐλευθερία!
Ἴδού τὸ ἄλφα τοῦ Θεοῦ, ἰδού καὶ τὸ ὠμέγα!
Ἴδού ἡ ἀτελείωτος τοῦ κόσμου ἱστορία!
Ἴδού τὸ ἔπος τῶν λαῶν τὸ κλασικὸν καὶ μέγα!
Μία Γυνή καὶ εἷς λαὸς . . . Ἑλλάς καὶ Παναγία!
Θεὸς καὶ Πλάσις ἐν διττῇ ἀδύτῳ φωταυγίᾳ!

A csöcselék uralmát is (Ὀχλοκρατία) ostorozza irodalmi nyelven. Arról így szól a többi között: «Csöcselékuralom! vad zsarnok, köpeny nélkül; tudatlan Néro, számtalan fővel; fölguyjtván a hazáját, kiált a hazáért; neki egyjelentésű Maroko és Hellas. Üsd, Múza, irgalmatlanul a csöcselékuralmat ís, mielőtt általa Hellas idegen despotismus alatt görnyedjen.»

Ὀχλοκρατία! τύραννος ὠμὸς ἄνευ χλαμύδος,
Ὁ Νέρων ἀναλφάβητος μ' ἀπείρους κεφαλὰς.
Καίουσα τὴν πατρίδα τῆς φωνᾶς ὑπὲρ πατρίδος.
Τῆς εἶναι ταῦτοσήμαντα Μαρόκον καὶ Ἑλλάς.
Πάταξον Μοῦσ' ἀνηλεῶς καὶ τὴν Ὀχλοκρατίαν,
Πρὶν δι' αὐτῆς κόψ' ἡ Ἑλλάς εἰς ξένην δεσποτείαν.

«Tisztességes osztályok, kerüljétek a csöcselék uralmát, melynek kézi munkája a zsebtolvajság.»

Φόγετε, ὦ τιμημένοι τάξεις, τὴν Ὀχλοκρατίαν,
Ἐχουσεν ἐργόχειρόν τῆς τήν βελαντιομίαν.

«A csöcselék uralma hasonlít a lernäi hydrához, ha egy fejét levágjuk, hét nő helyette.»

«Egyszerű verseimmel szól hozzátok a történelem: Hellast és Rómát fölfalta a csöcselék uralma.»

Μὲ τοὺς ἀφελεῖς μου στίχους σεῖς λαλεῖ ἡ ἱστορία·
Τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ῥώμην ἔφαγ' ἡ ὀχλοκρατία.

IV.

Papadópulos Keramevs székfoglaló beszéde.

A különféle régi görög kodexek kiadásáról ismeretes hellén tudós, Papadópulos Keramevs, meghívást kapott Szt.-Pétervárra, hogy az ottani egyetemen *görög* nyelven tartson tanári előadásokat a közép- és ujkori görög nyelvből és irodalomból. Ő elfogadta ezt a meghívást és 1893. évi január 20-án kezdte meg előadásait.

Papadópulos megnyitó beszédét az összes hallgatók megértették s élénken megtapsolták s a jelen volt tanárok és hellenisták melegen szorítottak kezét az új tanárral.

Megnyitó beszédét, melyet a Νέα Ἡμέρα című hetilap közölt, azzal kezdte, hogy a jelenkor világosan kimutatta már, milyen segédeszközt nyújt a közép- és jelenkori görög nyelv és irodalom a klasszikai tudományoknak; mert azok a philologok, a kik mellékesen tanulmányozták a mostani görög nyelv anyagát tartalmazó emlékeket, őszintén megvallották, hogy ez a nyelv, a mint már hosszú idő óta beszéljük és írjuk, nem csak méltó a kutatásra, hanem a legnagyobb hasznú is reájok nézve, mivel olyan anyagot találnak benne, mely által megérthetik a régi nyelven írott munkákban előforduló homályos helyeket.

Előadásaim tárgyát (mondá) főleg a következő kérdések fogják szolgáltatni: mikép kapták a régi nyelv különféle fajai lassankénti átídomulással a mai alakjokat? Mikép határozzuk meg a most bárhol is divatozó görög tájszólások természetét? Mi maradt bennök életben az ó-koriból akár változatlanul, akár átalakítva? Vajjon némelyek e helyi nyelvjárások közül természetes utódai-e a régieknek? Mert sok tájszólási sajátság, például a lesbosi, cyprusi, pontusi, kappadóciai, krétai, thrákiai még nincs tudományosan megvizsgálva, jöllehet már ezekből is nagyszámú nyelvanyag van összegyűjtve.

A jelenkori görög nyelvnek (így folytatta) legmélyebb, legtudósabb vizsgálója volt Korais. Ő mutatta ki a görög nyelvnek soha meg nem szűnt hagyományos életét.¹⁾ Kivüle görög honfitársaim közül kiváló helyet foglal el Oekonom Konstantin, a ki a görög kiejtésről remek munkát írt, melynek, jóllehet már régen látott napvilágot, nagy hasznát vehetik a philologok. Most pedig megjelent Popadimitrakópulos nagy műve, melyben az úgynevezett erasmianusok véleményeit megczáfolja.²⁾

Említésre méltó Mavrophrydis munkája is, melyben a görög nyelv történetét bőven adja elő.³⁾ De ezt túlhaladják Livadas Theagénis bölcsészeti nyelvbúvárlatai⁴⁾ és Hatzidakis dolgozatai a jelenkori görög nyelvről. Mások ismét lelkesülvén Korais példáján kikutatták régi emlékekből a mai nyelvben meglevő szókincset, mint Sophokles Amerikában és Kumannúdis Athénben,⁵⁾ a kik az eddigi görög szótárakban hiányzó szókat összegyűjtötték. Továbbá a hellén nyelvre és irodalomra vonatkozó különféle dolgozatokkal érdemeket szereztek magoknak Mustoxydis Endre, Zampelios Spyridon, Sathas Konstantin,⁶⁾ Lambros Spyridon.⁷⁾ Mások ismét a népnyelv szókáiraival gazdagították a tudománynak ezt az ágát, mint a byzanti Skarlatos és Valavánis János. Végre mások honfiaink közül összegyűjtötték a nép közmondásait, előítéleteit, meseit, magánéleti szokásait, mint Politis Miklós.⁸⁾

És most (folytatta Papadópulos) szólnom kell valamit a hellének mai irodalmi nyelvéről; mert vannak hellenisták, a kik szemérevetik, hogy régi szókat használ, hogy szeszélyes mondatszerkezettel él, hogy a neveknek olyan alakjait képezi, melyek a pórnép előtt is-

¹⁾ V. ö. Télfy: Ujabb hellén munkák, 1891; a m. t. Akadémia kiadványa. 1—18. l.

²⁾ U. o. 29. l.

³⁾ Télfy: Egyetemes Philologiai Közlöny, 1877 évf. 71. l.

⁴⁾ U. a. Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél; 1885. Kiadja a m. t. Akadémia. 8—17. l.

⁵⁾ U. o. 20—26. l.

⁶⁾ Télfy: A jelenkori görög irodalomról. Nyelvtudományi Közlemények. VII. köt. 1—17. l. és Egyetemes Philologiai Közlöny. 1877 évf. 71—72. l.

⁷⁾ Télfy: Uj Görög irodalmi termékek; 1883, a m. t. Akadémia kiadványa. 27—31. l.

⁸⁾ U. o. 22—25. l.

meretlenek. De mind ez nem érdemel dorgálást, mert világos történelmi fakadás, mely a görögöknek múlt szenvedéseit mintegy tükörben állítja elénk. Az ókori szók, melyeket a mai irodalmi nyelvben használunk, régóta közösek a művelt görögöknél s gyakori használatuk által a műveletlenek is megértik azokat, főleg az egyházi imákban, a hírlapokban, a régi nyelvtan szabályai szerint írt könyvekben. A mi tehát az egész nemzetnek a szokása, az tiszteletre, nem pedig dorgálásra méltó. S a mi a mondat szerkezet helytelenségét illeti, ezt csak azoknál találjuk, a kik hamarjában francziából vagy németből fordítanak. Egyébiránt a görögök beszédművészete még mindig él. Ennek a művészeti beszédnek az előnyét mindig érezték jobb íróink a legrégibb idők óta s írásmódjuk kiválólag helylén volt; mert a nyelv egyszerűségét a művészettel összhangzólag csinosították, követve a halhatatlan hagyományt.

Papadópulos beszédének ismertetése után kíváncsún tartom, hogy a budapesti egyetemen is nevezzenek ki egy *külön* tanárt a közép- és újkori görög nyelv és irodalomra. Hangsúlyozom a *külön* tanárt, mert nem tartom czélszerűnek a budapesti egyetem bölcsészeti karának azt az indítványát, hogy az ó-görög philologia számára nevezzenek ki még egy harmadik tanárt, a kinek kötelessége volna a közép- s újkori görög nyelvet és irodalmat is előadni. Ez ellenkezik a halhatatlan Smith Ádám munkaelosztási elvével, melynek alkalmazása úgy a szellemi mint az anyagi világban bámulatos eredményeket szült. Az ó-görög philologia már maga is oly roppant terjedelmű, hogy annak előadása s arra való készüllete elegendő dolgot ad *egy* tanárnak. Ezt belátván a párisi, berlini, müncheni s legújabbán a szt.-pétervári egyetemek intézői, különálló tanszéket szerveztek a közép- s újkori görög nyelv s irodalom számára, melynek anyaga már most is oly terjedelmes, mint az ó-görög philológiáé.

A munka-elosztás elvének fontosságát elismerte maga a bölcsészeti kar is, minthogy tizenöt évvel ezelőtt azt kérte a közoktatási kormánytól, hogy a világtörténelem számára három tanszéket állítson föl, egyet az ó-korra, egyet a középkorra s egyet az újkorra. S a kormány ezt teljesítette is. Ugyanez történt Toldy Ferencz halála után, midőn a bölcsészeti kar indítványára a magyar nyelv és irodalom tanszéke ketté választatott, úgy hogy a magyar nyelvből egy külön s a magyar irodalomból ismét egy külön tanárt neveztek ki.

V.

Typaldos Kozákis a byzanti művészetről.

A Parnassos-folyóirat 15 ik kötetében*) ezt írja: Sokan azt hiszik, hogy a byzanti művészet csak rût alakokat alkotott s hogy maradisága miatt soha sem haladt előre. De a kik figyelemmel kísérik a szépművészetek történetét, tudják, hogy mennyire hibás s felületes ez a fölfogás. A byzanti művészet kezdődött a keresztyén-ség első századaiban, s átment az átalakulás ifjúságán, virágzásán és hanyatlásán. Virágzási korában alkotta a szépművészeti szellem legragyogóbb nyilvánulásait. A VI-ik században hellén, ázsiai és keresztyén elemekkel összeforrván, oly műveket hozott elő, melyekben a képírás kiekecsitési gazdagsága és szépsége összhangzatban áll a böles építészet új alakjaival.

A keresztyén művészet bölesője a keleti keresztyén császárság, hol a görög nyelv és görög művészet uralkodott. Sok századon át a kereszténység görög alakban terjedt el a világon. Magában Rómában is a görög nyelv vala sokáig az egyház, az evangéliumok, a sírföliatok nyelve. A keresztyén művészet tehát ebben a korszakban a hellén művészetből keletkezett. De a hellén elemekhez hozzájárultak nem sokára ázsiai elemek is, mert a byzanti birodalomhoz sok ázsiai tartomány volt csatolva, melyek a byzanti művészetre befolyást gyakoroltak. Ezenkívül Konstantinápoly félbeszakadatlan viszonyban állt a Kelet leghatalmasabb királyságaival s különösen Perzsiával. Ezek az összeköttetések lényeges befolyással voltak különösen a byzanti építészetre.

Syriában még most is láthatni sok hajdani görög város romjait, melyek az utast eltűnt polgárosodásra emlékeztetik. Bejárva ott a puszta utczákat, az elhagyott kerteket, a csarnokokat, melyeknek összetört oszlopait a venyige futja körül, úgy érzi magát mint Pompejiben. 30—40 mföldnyi területen mintegy száz görög város keletkezett s ezeknek jól föntartott romjain belül ma ezernyi drúzok és keleti keresztyének laknak. Ez a görög gyarmat a Seleukidák

*) E folyóirat előfizetési ára egy évre húsz frank aranyban vagyis tiz forint. Megrendelhető Athénben (Ὀδὸς; Ἀραχωβίτης, 44) Anninos Charatampisnál.

alatt alapíttatván, mintegy kilencz századon át élt, miglen a VII-ik században a mohamedán hóditás megsemmisítette. Ezek a romok világosan mutatják a görög épületeknek keresztény templomokká történt fokozatos átalakulását. Így elénk állítják a kezdetleges s ismeretlen keresztény korszak építészetének emlékeit a negyedik századtól a hetedikig. De ugyan ebben a korszakban összekötötték a byzantiak a görög építészeti alakokat régiebbekkel, melyek sok századdal előbb Ninive és Babylon épületeinél szokásban valának.

Izidor és Anthémus, az Agia-Sophia templomának híres építései, azon ázsiai tartományokból származtak, hol az építészet a IV-ik és V-ik században nagyobb eredetiséggel fejlődött ki. Ez a templom volt kiválólag a byzanti művészet kifejezése, úgy az építészet mint a kiékesítés s a szentképirás tekintetében. Ritkán találunk a művészet történetében oly összhangzatos egészet, mint a minő ez a templom, melyben Justinian császár méltán uralkodásának legnagyobb sikerét látta. Jóllehet azonban a byzanti építészet s annak különféle növények és állatok rajzaival való kiékesítése a görög és ázsiai alakok összhangzatos kapcsolatából eredt, a byzanti festészet mégis egyedül a görög képirásnak a keresztyén lelkesedéssel való összeköttetéséből keletkezett. Valamint a byzanti építészet, úgy a festészet is nem csak egyházi, hanem világi is volt. De mi különösen a szentképirást tartjuk szemünk előtt, melynek hagyománya napjainkig maradt fenn. Az első századok szentképi ása mutatja, hogy a keresztyén festészek híven tarták magokat némely lényeges elvekhez, melyek a görög művészetben vezérfonalul szolgáltak.

VI.

Kiadatlan közmondások Nestoridistól.

1892. évi márczius havában pályanyertes lett Nestoridis, gymnasiumi igazgató, munkája, melynek czíme: *Παροιμιαί και παροιμώδεις φράσεις ανέκδοτοι*. Ebben 6300 közmondás van összegyűjtve betűrend szerint a szükséges magyarázatokkal. Álljon itt néhány mutatvány.

1. *Ἀβιβλος παππᾶς
μεγάλος ψεύτης.*
Könyvtelen pap
Nagy hazug.

Ezt a lakóniai közmondást azokra alkalmazzák, a kik valamit, kellő eszközök hiányában, roszul visznek véghez. A papok közül is a tudatlanok nagy nehezen mondják el az imákat és az evangéliumot; de még nehezebben, ha nincsen imakönyvök vagy evangéliumjok.

2. Ἀγάλλῃ γάλλια βρίσκει ἢ τάβλα τὸ καρφί της.
Lassan lassan megtalálja az asztal a szegét.

Azokról, kik előbb vagy utóbb megkapják gonoszságuk jutalmát.

Magyarul: megtalálta a zsák a foltját.

3. Ἀγάλλια γάλλια φύτευεν ὁ φρόνιμος ἀμπέλι,
ἤρθε ὁ καιρὸς καὶ γίνηκεν ἡ ἀγονορίδα μέλι.
Lassan-lassan ülteté az okos a szőlőkertet,
Jött az idő s méz lett a savanyú szőlőszemből.

Ez egyértelmű az ókorival ὁ κάματος θησαυρός ἐστι τοῖς ἀνθρώποις. A munka az emberekre nézve kincs. (Aesop. 33.)

4. Ἀγάπαε ἡ Μάρω τὸ χορὸν
κ' ἦρε ἄντρα ταμπουρλῆ.
Marcsa szerette a tánczot
És dobost talált férjül.

Ez a zantei közmondás emlékeztet Homér mondására:

- ὥς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὥς τὸν ὁμοῖον.
Igy vezeti mindig az Isten a hasonlót a hasonlóhoz.
(Odyssea XVII, 218.)

5. Ἀγέρα μου καλοκαιρινό.
Νά σ' εἶχα τὸν χειμῶνα,
Nyári levegőm,
Vajha birnálak a télen.
6. Ἅγιος ποῦ δὲ θαματουργεῖ
Μήτε λαβάνι μήτε χειρὶ.
Szent, a ki nem művel csodát,
Se tömjént, se viaszgyertyát (ne kapjon).

Ez a lakedæmoni közmondás azokról szól, kik, nem teljesítvén kötelességöket, nem méltók a jutalomra.

7. Ἀγκαλιᾷζει τὴν πτώχεια μὲ τὰ νύχια,
Megöleli a szegénységet a körmökkel.

Ezt mondják Epirushban a legszegényebb emberről.

8. Ἄγοράζει, ἀλλὰ δὲν πωλεῖ.

Vesz, de el nem ad.

Ezt Kynuriában mondják arról, a ki nem beszél, hanem csak mások beszédét hallgatja, hogy abból hasznot húzzon.

9. Ἄγορος ἀφοῦ γεννηθῇ,

Κὶ ἡ κόρη ἀφοῦ κατασταθῇ.

Az ifjú (érett) mióta születik,

S a leány mióta elhelyeztetik (férjhez megy).

10. Ἀγοροφάγος ἔφαγε,

Κὶ οἰομοφάγος καρτερεῖ.

A zöld (éretlen) gyümölcsöt evő evett,

Az érett gyümölcsöt evő vár.

Ezt azokról mondják Lakedæmonban, a kik a vállalatukkal késedelmezőket megelőzik.

11. Ἀδεια εἶχε ἡ γρηά

Κὶ ἀγόραζε γουρούνια.

Nem volt dolga a banyánsk

S disznókat vett magának.

Azokról mondják, a kik minden ok nélkül bajt szereznek magoknak.

12. Ἀδειανὸς καλόγηρος

Τῇ πάτα λόει καὶ δένει.

A dologtalan szerzetes

A macskát föloldja és megköti.

13. Ἀδειο σακκὶ δὲ στέκει,

Γεματο δὲ λιγύζει.

Az üres zsák nem áll,

A tömött pedig duzzad.

Ezt mondják az éhezőről s jóllakottakról, mert az éhező nem bir ellenállni az éhségnek, mint a jóllakott ember.

VII.

Byzantios Anastáz munkái.

A Νέα Ἠμέρα szerkesztője, Byzantios Sándor, kiadta Triesztben, 1893-ban, elhunyt fivérének, Anastáznak, munkáit, a boldogultnak arczképével. (Ἔργα Αναστασίου Σ. Βυζαντίου. Ἐκδίδονται ὑπὸ Ἀλεξανδρου Βυζαντίου.)

Byzantios Anastáz született Athénben 1839-ik évi február 2-án. Életének első éveit abban a házban tölté, hol az atyja a nagy görög szótár megírására naponként tizennégy órát szentelt, hogy tolla által soktagu családját föntartsa. Ez a ház volt akkor a tudósok találkozási helye, kik közül leginkább kitűnt Rankavis Sándor, a ki tanácsai és példája által jótékony befolyással volt Anastáznak s fivéreinek szellemi képzésére. A görög nyelvben való haladásának alapját az ottani gymnasiumban nyerte Anastasiádis Leontiostól, a kit Anastáz mindig hálával emlegetett. Az egyetemen hallgatta Asópiost, Joannu Fülöpet, Kumanudis Istvánt s az ő jegyzetei bizonyítják, hogy mennyi gonddal hatott be a görög remekírókba, öszszegyűjtve szokat, verseket, emlékmondásokat s törekedve, hogy saját irályát amaz utolérhetlen eredetiek tanulmánya által képezze. Az ő példája ismét azt tanítja, hogy a görög nyelv *egy* s hogy csak azok a mai görög írók mondhatók akár az irodalmi, akár a népnyelvben kitűnőknek, a kik a klasszikai nyelvet jól megtanulták.

Egyetemi éveire, az aranyszárnyu remények éveire emlékeztette őt harmincz év mulva Vlachos Angelos, följánlva neki, az ifjúsági kor barátjának, költészete kalászeit. «Emlékezel-e (így írt) Anastáz, első s legszebb ifjúságunk ama gyönyörű idejére, midőn tizenhét éves korunkban reggel, mielőtt még az előadások órája ütött volna, a demu'kás Lykabet hegyre fölmásztunk, hogy gyönyörködjünk egyrésről a fölkelő napban, s másrésről a hajnali köd átlátszó fátyola alatt ébredező városban? Emlékezel-e ama csöndes és bájos estekre, melyeket a királyi kert fasorainak sűrű árnyaiban tölténk kimondhatlanul csevegve s verseket szavalva? Központunk volt Vlachos Stavros háza a székesegyház mellett. Ott gyűlt egybe esténként a költői ihletű ifjak zajongó csoportja. Az órák derűlten folytak le bevégzetlen irodalmi vitákkal, rögtönzött költői versenyekkel. Mindannyian írtunk verseket s néhányan közülünk, mint Bernardákis, Vlachos, Rankavis Kleon hívek maradtak a Múzákhöz s azóta kiváló helyet foglalnak el az ujhellén Parnasszon.»

De Byzantios Anastáz soha sem engedte meg, hogy ifjúsági költeményei nyomtatásban megjelenjenek. Az 1859-ki politikai forrongás óta csak politikával foglalkozott s fiatal kortársaival tüntetett Ottó király ellen, a miért fogságba is került. Később egy tanulmányával *Kutruli házasságáról*, Rankavis Sándor vígjátékáról, a *Pan-*

dóra czimű folyóiratban, oly nagy figyelmet keltett, hogy Paparrhi-gopulos Konstantin meghívta őt a *Hellén* czimű folyóirat munkatársául. Ekkor bevégezte volt Byzantios egyetemi tanfolyamát s bölcsészettudori értekezést írt Euripidesről; s 1861-ben a triesti *Ἡλένα* czimű hetilap kiadójának meghívására munkatársa lett e lapnak. Jóllehet pedig maga a kiadó, Skylithis, conservativ elveket követett s Görögországban a dynastia elleni mozgalmakat helytelenítette, mégis korlátlan szabadságot engedett Byzantiosnak a görögországi viszonyok megítélésében. Irálya akkor átmenő félben volt a költőiből a prózaiba. Szerette a virágos képeket, a mondatok végtagjainak rímelését. Hazaszeretete forró s kihívó volt, s ábrándja nagy nehezen engedelmeskedett az ítélet vas fékezőjének. Az 1862-ki Hellasról azt írta, hogy lépéséből istennőnek látszott mint Virgil Aphroditája. A kik pedig a mai görögöknek valódi származását kétségbe vonták, azokat a régi Róma bakóival hasonlította össze, a kik, minthogy a törvény a szűzek halálát meg nem engedte, megfosztották áldozataikat a szűzességtől. Nemességünk aranybulláját nem akarjuk Marathon és Thermopylae csatatérein keresni. — S ha azt mondjátok, hogy nem vagyunk Miltiades és Leonidas ivadékai, azt nem tagadhatjátok, hogy Missolongi harczosainak és Psára tengerészeinek fiai vagyunk. Miéink a harczyi tettek, melyeket a bámuló Európa megtapsolt.

Sok évi hirlapírói munkássága után Byzantios elfogadta Trikupis kormánya alatt a politikai ügynökséget Szófiában. De ott csak néhány hónapig maradt, mert a kormány Egyiptomba küldte, hol hét évig képviselte Görögországot; onnan pedig mint követ ment Rómába. Ottani tartózkodása alatt egymásután érte a családi gyász, úgy hogy 1890-ben visszatért Athenbe, szívében hordva már a halált.

Könyvének tartalma csupa politikai cikkekből és beszédekből áll, melyek Görögországnak bel- és külügyi viszonyaira vonatkoznak s így a jelen cikk keretén kívül esnek.

VIII.

Tzuntas munkája Mykaenéről.

Mióta Schliemann a Mykaenében véghez vitt ásatásainak eredményét 1876-ban közrebocsátván azt hirdette, hogy fölfedezte

Atreus családjának sírhelyeit, sokan írtak ellene és mellette. Legújabbán (1893) egy görög tudós is, Tzuntas Christos, írt erre vonatkozólag nevezetes munkát e cím alatt: «Mykaene és a mykaenei polgárisodás.» Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος Πολιτισμός (Athén, az Ἑστία könyvkereskedésében.)

Tzuntas áttanulmányozta mind azt, a mit eddig angol, francia és német régészek erről a tárgyról írtak. Azonkívül 1886 óta ő maga vett részt a mykaenei ásásokban és sok régi épületet és sírhelyet fedezett föl. S Hellas büszke lehet arra, hogy erélyes, tudós régészeti felügyelői vannak, kiknek neveit magasztalólag említik az idegen utasok. Tzuntas nevezetes munkája az idegen régészeknek is jó szolgálatot fog tenni, mert sok adatot helyesebben közöl, mint az előzői, s rajzokat is nyújt, melyek közül némelyek most először jelennek meg. 264 lapon írja ő le Mykaene városát, palotáit, házait, ruházatát, fegyvereit, sírjait, vallását s művészetét. Sőt még a bútorokat is vizsgálja terjedelmesen. Valamely királyi lak szemlélete Mykaenében, mondja szerző, valóban nagyszerű hatást gyakorol reánk. Terjedelmes palota, melynek tetejét négy oszlop tartja, s ezek között a nagy, köralakú tűzhely szép, sokszínű ékesítvényekkel; — fényesített padolat vonalakkal színes négysegekre elválasztva; — falfestvények, melyek majd növényeket, majd a hősök hadi és vadászati életéből jeleneteket ábrázolnak; — az ajtókra s más részekre szegezett fémdisz; — arannyal, ezüsttel, érczel s elefántesonttal ékesített asztalok és faszékek; — különféle nagyságú és alakú edények aranyból, ezüsből, rézből, üvegből, alabastromból, kőből, agyagból; — mind ez gazdagságot s kifejlett szép érzéket tételez föl. De a kémények hiánya és az éji világítás füstölő fenyőfáklyakkal nem látszik nekünk, a most élőknek, meggyeztethetőnek a bútorok és falfestvények fényüzésével.

Tzuntas tudományosan s részletesen megvizsgálta a mykaenei fellegrvár sírhelyeit. Ezek kétfélék. Először a talajba függélyesen ásott négyoldalú vermek, a minők a mai sírok. Másodszor épített kupolák (θόλοι) vagy vízirányos szobák a sziklában. Az előbbieket Tzuntas *függélyeseknek* (καθέτους), az utóbbiakat *vízirányosoknak* (ὀριζονταίους) nevezi. A függélyesekhez tartozik az a hat híres sír, melyeket Schliemann a fellegrvárban az oroszlánok kapuja mellett fölfedezett. E sírok nem ugyanegy időből valók. Legrégibbnek látszik Tzuntasnak a negyedik, utána fölfelé a harmadik és ötödik, a

többiek pedig későbbi korúak. Mindannyi négyoldalú, de nagyságára nézve különböznek. Tizenkilenc tetemet találtak bennök; t. i. hármat az elsőben, ötöt a harmadikban, ötöt a negyedikben, hármat az ötödikben, kettőt a hatodikban s csak egyet a másodikban. Hogy e hat sír ugyanegy családe volt, azt Tzuntas bizonyosnak tartja, valamint azt is, hogy az ugyanegy sírban fekvőket egyidejűleg temették el. Innen azt következteti, hogy e sírokat, a második kivételével, kétszer, háromszor s többször is fölnyitották, míglen holtakkal megteltek. A temetés után befedték a sirt kölemezekkel s földet hánytak reá; a gyászolók pedig halotti torhoz ültek melléje; mivel e sírok hantján találtak ökrök, kecskék, sertések és szarvasok csontjait, mint a halotti tor maradványait. De oly áldozatokból is származhattak, melyeket a temetés napján vagy később hoztak a holtaknak.

Ezután leírja Tzuntas a sírok második nemét s főleg a kupolást (θολωτόν), melyet Atreus kincstárának, vagy Agamemnon sírjának neveznek, melynek rajzát is közli. Ennek vizirányos folyosója (δρόμος) 35 méter hosszú, 6 méter széles, s oldalai nagy faragott kövekből vannak építve. Külső eleje be volt kerítve alacsony kőfallal, mely részben még most is látható. A bejárat, mely a folyosóról a kupolás terembe (θόλος-ba) vezet, öt méter s 40 centiméter magas s 2 méter 66 centim. széles. A felső küszöbe (ὀπήρθρον) két nagy kölemezből áll, melyek egyike befelé kilencz méternyi hosszú, szélessége öt, vastagsága egy méternyi, súlya pedig körülbelül 120 kilogramm. A bejárat előtt jobbra és balra féloszlopok négy-szögletű talapzatai maradtak fenn s egyiknek az oszlopfeje (ἐπίκρανον), mely most Athén nemzeti múzeumában van. Úgy a féloszlopok mint az oszlopfejek halványzöld kövekből álltak, faragványokkal gazdagon díszítve. A bejárat közepén van egy kétszárnyú ajtó, az oldalakon pedig üregek és lyukacsák, melyekben róz-szegeket találunk. Ezen az ajtón bejutunk a kupolás helyre, melynek átmérője 14, s magassága 13 méter, s melyben 33 egyenlően faragott kőoszlop van. A kupola tetejét egy nagy köralakú kő képezi.

A második kupolás sír, melyet Klytaemnestra sírjának neveznek, nincs még egészen kiásva, valamint egy másik sem, melyet 1892. évi november havában fedeztek föl.

A kupolás sírok királyi vagy más előkelő családok sírhelyei voltak. A nép halottait pedig a sziklába vágott, szobaalakú olcsóbb

sírokba temessék. Ha mind a két rendű sírok annyira megteltek, hogy több halott nem fért többé belejök, akkor a sír egyik zuga mellett összehordták a régen meghaltak csontjait vagy kis vermekbe temették.

Tzuntas azt gyanítja, hogy a holtakat soha sem égették el. Ez, azt mondja, eddig legalább nem bizonyult be. Készén fordul ugyan elő mindig a sírokban, de ez valószínűleg a fenyőfáklyáktól ered, melyeket meggyújtottak, valahányszor a sírokba bementek a holtak rokonai. Ha pedig sok készén fordul elő a sírokban, ez arra mutat, hogy a sírokban áldozatokat égették el. Tzuntasnak ez az állítása természetesen csak a mykaenei sírokra vonatkozhatik; mert a trójai háborúban elesetteket csakugyan elégették. Így olvassuk az Iliasban (I, 52) «s mindig égtek a holtakkal megtelt máglyák». És (XXIII, 209—211) «égésre ingereljétek a máglyát, melyen Patroklos fekszik, kit az összes achaeok siratnak.»

Schliemannnak arra az állítására, hogy fölfedezte a meggyilkolt Agamemnon és társai sírjait, ezt mondja Tzuntas: «Hogy ezek egy királyi családnak a sírjai, az kétségtelen; de hogyan nevezték, azt nem tudjuk, valamint azt sem, hogy miképen nevezték azokat a családokat, a melyek ezeket a nagy kupolás sírokat építették.»

IX.

Papadimitrios kritikája Kenyon kiadásához Aristotelesnek Athén államszervezetéről.

A Νέα Ήμέρα 1891. évi folyamának februáriusi tárczájában Papadimitrios figyelemre méltó szövegkritikát közölt Kenyonnak 2-ik kiadásáról, melynek tárgya az általa fölfedezett aristotelesi kézirat az athéniek államszervezetéről. (Κριτικά εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν Ἀριστοτέλους, ὑπὸ Παπαδημητρίου.) Papadimitrios szövegjavításaiából a következőket mutatom be:

Kenyon.

3-ik l. Χαλεπώτατον καὶ μικρό-
τατον ἦν τοῖς πολλοῖς τῶν κατὰ τῆς
πολιτείας ἀρχῶν μὴ μετέχειν.

Papadimitrios.

Χαλεπ. κ. μικρότ. ἦν τοῖς πολ-
λοῖς τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν ἀρχ.
μὴ μετέχειν.

Igaza van a javítónak; mert a szöveg értelme ez: «Legterhe-
sebb s legkeservesebb volt a sokaságnak, hogy az államszerkezet

szerint nem vesz részt a hivatalokban». És csakugyan igaz, hogy a 4-ik adóosztályú polgárok ki voltak zárva minden hivatalból. (L. *Telfy*: *Corpus iuris Attici graece et latine* 171. §.) Kenyon szövege pedig azt mondja: «*az államszerkezet ellenére*», a mi nem áll.

Kenyon.

Papadimitrios.

117. l. Ὅταν δὲ γράφονται.

Ὅταν δ' ἐγγράφονται.

Midőn pedig iratnak.

Midőn pedig beiratnak.

Világos, hogy a javítónak van igaza, mert a polgári könyvbe való beíratásról van a szó.

A codex hibás olvasása is tévedésbe hozta Kenyont. Például:

6. l. οὔτοι ἐς τοσοῦτον προέχουσιν οὔτοι ἐς τοσοῦτον προέχουσιν
σιν ἄλλων. ᾤκησαν δ' οὐχ ἄμα ἄλλήλων. ἦσαν δ' οὐχ ἄμα πάντες
πάντες οἱ ἐννέα ἄρχοντες. stb.

Itt az archonok rangfokozatáról van szó. Tehát *προέχουσιν ἄλλήλων*. Hogy a kilencz archon nem lakott együtt, azt mindenki tudta; tehát fölösleges volt volna Aristoteles részéről, ezt írnia. De igen is, szükséges volt megjegyeznie, hogy az archonok nem voltak mindig együtt.

Kenyon.

Papadimitrios.

122. l. Δοκιμάζει δὲ καὶ εὐὸς ἵππους ἢ βουλή, καὶ μὲν τις κακῶς δοκῇ τρέφειν, ζημιοὶ τῷ σίτῳ, τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τρέφειν ἀνάγουσι τροχὸν ἐπὶ τὴν (καὶ ὁ τ)οῦτο παθὼν ἀδόκιμός ἐστι.»

Δοκιμάζει δ. κ. τοὺς ἵππ. ἢ βουλή. καὶ μέντες κακῶς δοκῇ τρέχειν, ζημιοὶ τῷ σίτῳ, τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τρέχειν ἐγκαίουσι τροχὸν ἐπὶ τὸν μηρόν. καὶ ὁ τοῦτο παθὼν ἀδόκιμός ἐστιν.

«A tanács vizsgálja a lovakat is, és ha valamelyik rosszúl *futni* látszik, megbünteti az abrakkal; a melyek pedig nem képesek *futni*, azok czombjára kereket égetnek be, s a melyik ezt szenved, az vissza van vetve.»

Itt a lovak vizsgálatáról lévén szó, nem állhat Kenyon szövegében *τρέφειν* (ápolni), mert képtelenség azt mondani a lóról: *rosszúl látszik ápolni*. — Az sem állhat meg Kenyon szövegében, hogy kereket tesznek rá (*ἀνάγουσιν τροχόν*), mert a visszavetett ló csak nem viselt egész életén keresztül valóságos kereket a testén vagy nyakán. Azért valószínűbb Papadimitrios javítása.

X.

A Metaxas-család története.

Metaxas Epaminondas, cephaloniai orvos, kiadta saját családjának történetét 1081-től 1864-ig. *Ἱστορία τῆς οἰκογενείας Μεταξᾶ ἀπὸ τοῦ 1081 μέχρι τοῦ 1864 ἔτους.* (Athén, 1893.)

Ez a munka nem csak a Metaxas-családnak, hanem az egész byzanti birodalomnak a története, melynek jó és rossz viszonyaiban a Metaxas-család tagjai 1081 óta szerepeltek.

Komnénai Elek császár alatt, midőn a háborúk miatt pénzre volt szüksége, fivére Izsák gyűlésre híván a magasabb rangú papokat, főlshólitotta őket, hogy engedjék át egyházaik vagyonát a haza szükségeire.

De a gyűlés, egy Metaxas nevű főpap ellenkező szónoklatára, megtagadta a kormány kívánságát. Ez az első Metaxas, kit az egykorú írók emlitenek, mint byzanti származását. Nevét pedig kapta a *metaxa*-tól (μέταξα), mely selymet jelent. Ezt már Justinian császár alatt kezdték 551-ben Kr. u. Konstantinápolyban készíteni. Justinian tehát valószínűleg azoknak a szerzeteseknek adta a *Metaxas* nevet, a kik Khinából hozták a selyemgubókat. Vagy az is lehet, hogy valamely család, mely a selyemtermelés által meggazdagodott, onnan kapta a *Metaxas* = *Selymes*, *Selymesi* nevet. Így tehát a Metaxas-család ezernégyszáz év óta létezik.

De századok multak el, míglen ismét egy Metaxas tűnt föl a történelemben. 1453-ik évi május 29-én egy Metaxas Márk Antal, a byzanti császárnak, Palaeolog Konstantinnak, a tanácsosa, vitézül harczolva ura mellett, látta, mikép esett el a csatában Byzancz utolsó császára. Ekkor sikerült neki két fivérével s tizenhat családdal a genuai hercegnek, Doria Andrásnak, hadi hajóin menekülni. Az egyik fivér, Sergius, Korfuban halt meg utódok nélkül; a másik fivér, Miklós, Leukas szigetén telepedett le s gazdagon nősült; de ennek egyik utódja Cephaloniába költözött át s ennek az utódai mind azok, a kik e szigeten a Metaxas nevet viselik. A harmadik menekülő fivér, Márk Antal, szintén Cephaloniában maradt, és azt a falvat, melyben lakott, még most is *Metaxata*-nak nevezik.

1591-ben Cephalonia püspöke lett 1-ső Metaxas Nikodém, a ki Sz. Miklós templomát építette s minden magánvagyonát a püs-

pökségnek hagyta. Ennek unokája, szintén Nikodém, bejárta 1620 körül Európának különféle városait s végre Londonban kis nyomdát vásárolt, hogy hellén könyveket adjon ki. Ezek egyikének a címe: *A levélmintákról az athéni Korydalevs Theophiltól*. Περὶ ἐπιστολικῶν τύπων. (London, 1624).

1627-ben Konstantinápolyba költözött a nyomdájával az angolországi követnek, Rowe Tamásnak, oltalma alatt. Ugyanabban az évben adta ott ki Cyrill patriarchának értekezését a zsidók ellen. Πραγματεία κατὰ Ἰουδαίων.)

Minthogy a pápai hatalom ellen is adott ki két könyvet, a jezsuiták bevádolták őt a nagyvezérnél, hogy ő az angol hitvallást terjeszti, hogy az oroszokkal összeesküszik a törökök ellen, sőt hogy a Koránt is megtámadni szándékozik. Erre a nagyvezér százötven janicsárt küldött az elfogatására, a kik azonban nem találván őt a lakásán, cselédeit megkötözték, bútorait összetörték, s könyveit és pénzét elrabolták.

Az angol követ tiltakozott ez eljárás ellen, mire a nagyvezér visszaadatta Metaxasnak lefoglalt holmiját és könyveit, melyeket a mufti előbb megvizsgálván úgy nyilatkozott, hogy semmit sem tartalmaznak a Korán ellen. Ennek következtében a nagyvezér császári fermán által kiűzette a jezsuitákat a török birodalomból.

Egy évvel később az egyházi zsinat megválasztotta Metaxas Nikodémot Cephalonia, Zacynth és Ithaka érsekének a velencei köztársaság beleegyezésével.

1657-ben, midőn a velencei köztársaság Krétában a törökök ellen háborút viselt, Metaxas András, az előbb említett Nikodém fivérének a fia, 250 cephaloniai katonával, kiket saját költségén tartott, harczolt a velenceiek oldalán.

Ugyanebben a században az előbbinek egyik rokona, Metaxas keresztelő János, görög ezredet állított föl saját költségén a velencei köztársaság szolgálatára. Ennek utódai is, Metaxas Anastáz és Angelos, vitézségökkel és pénzáldozatokkal mozdíták elő a velenceiek ügyét, miért is a köztársaság 1691-ben grófi címet adományozott nekik és utódaiknak. S ezt a címet elismerte a jóniai szigetek Tanácsa.

1715-ben ismét két Metaxas, András és Jakab Tódor, gyűjtött hellén hadsereget a velenceiek számára a törökök ellen.

Mind a mellett, hogy e család annyi érdemeket szerzett magának a velencei állam érdekében, ez még is pusztá gyanúból, mintha gróf Metaxas Marinos a jóniai szigeteket a velencei államtól való elpártolásra izgatná, Cephaloniában elfogatta, Velenczébe hurczoltatta s ott 1760-ik évi november havában a börtön sötétségében megfojtatta s másnap holttestét a Szent Márk-téren fölakasztatta.

E jeles család tagjai voltak Ithaka kormányzói 1558 tól 1795-ig, s részt vevének azokban a nagyfontosságú eseményekben, melyek ebben a hosszú időközben előfordultak, mindig hivei maradván a szabadságszerető hellenismusnak.

Azután következik a Metaxas-család tagjainak szereplése I. Napoleon és az angol protectoratus alatt, mely ellen erőlesen tiltakoztak, midőn az angol kormány a jóniai szigeteken korlátlan hatalommal kezdett uralkodni, nem törődve az európai uralkodóktól biztosított jóniai alkotmánynyal.

Midőn 1818-ban a *barátságos társaság* (φιλική εταιρία) a görögök felszabadítása végett titokban működni kezdett, hozzászatlakoztak a Metaxas család tagjai is, s a többi között Konstantin, az általam ismertetett munkának az atyja; a ki a szabadsági háború kitörésekor az ideiglenes kormány igazságügyi minisztere lett.

Később ő volt Missolongi parancsnoka s ekkor az angol hajóhadosztály parancsnoka, Clifort, engedélyt kapott tőle a vár megtekintésére.

Úgy őt, mint angol kíséretét meglepte a vár tökéletes hadi felszerelése. Clifort philhellén érzülete bizalmat keltett Metaxas Konstantinban, a ki megvallotta Clifortnak, hogy az ólom hiánya miatt nagy zavarban van, mert nem öntethet golyókat. Clifort 1500 okka ólmot küldött neki.

Midőn pedig Missolongi 1823-ban az ostromzár alól fölszabadult, oda érkezvén lord Byron, meglátogatta Metaxas Konstantint s tanácskozték vele Görögország felszabadításáról. De 1824-ik évi ápril 7-én lázba esett s nem akarván megengedni, hogy eret vágjanak rajta, meghalt.

Azóta Ottó király megérkezéseig Metaxas Konstantin és András a szabadság-háború minden viszontagságában nagy fontosságú szerepet játszottak.

Ottó kiskorúsága alatt a három bajorból álló regensség hami-

san vádolta Metaxas Konstantint a király elleni összeesküvésről; de ő Cephaloniába menekült.

Minthogy sem a régenység, sem a nagykorúvá lett király nem akartak alkotmányosan uralkodni, a visszatérő Metaxas András ösztönzésére úgy a nép, mint a hadsereg 1845-ik évi szeptember 1-én kényszerítették a királyt az alkotmány aláírására s alkotmányos minisztérium kinevezésére, melynek elnöke Metaxas András lett. Többször változván a minisztériuma, nehányszor ismét miniszter lett s később 1854-ig Görögország követe volt Konstantinápolyban. 1860-ban hetven éves korában megszűnt élni Athénben.

Metaxas Konstantin pedig a bajor regensek s még Ottó király alatt is sokáig Cephaloniában élt gyermekei nevelésének, míglen végtére Ottó király őt a felsőház tagjának kinevezte. Eltöröltetvén az új alkotmány által a felsőház, ismét Cephaloniába vonult vissza, hol a görög szabadság-háború emlékiratának megírásával foglalkozék, míglen 1870-ben 77 éves korában meghalt. Emlékiratait olaszra fordította s kiadta Grotta e cím alatt; *Memorie storiche sulla rivoluzione ellenica di Constantino Metaxas.* (Lucca, 1882.) Francziára pedig Blancard e cím alatt: *Souvenir de la guerre d'indépendance de la Grèce par Constantin Métaxas.* (Paris, 1887.)

De mások is kitűntek a tudományokban a Metaxas-család tagjai közül. A XVIII. század közepén híres jogtanár vala Rómában Metaxas Dömötör gróf. Fia, Lajos, (1778—1842) nagy természetbúvár hírében állt s egy kagylót is fedezett föl, mely az ő nevét viseli. Ennek három fia volt: Ferencz, jogtudós, Telemach orvos és állattani buvár, s Themistokles, az összehasonlító boncz-, és élettan tanára Rómában 1837-től 1848-ig, midőn az olasz hadseregben fő-orvosnak nevezték ki. IX. Pius pápa visszahelyezése után elvesztette tanári állását s menekülnie kellett Rómából. De 1870-ben ismét visszatért Rómába, hol 1891-ben meghalt.

Jelenleg három Metaxas foglal el magas állást a görögországi hadseregben, u. m.: 1. Metaxas Anastáz altábornok, a ki sok évig vala György királynak hadsegéde. 2. Metaxas Miklós ezredes, a mérnöki kar parancsnoka, a ki már kétszer országgyűlési képviselő is volt. Ennek nővére, Sotiriádis Charikleá, a budapesti görög főkonzul, Haris Pál, nejének, született Sotiriádis Zsófiának, az anyja. 3. Metaxas Plátó, lovassági őrnagy.

A polgári állásban levők közül említendők: 1. Metaxas Aga-

memnon, a ki Németsországban tanulván a jogtudományt, általánosan dicsért munkát írt a büntetőjogról s 1871-ben igazságügyi miniszter volt. 2. Metaxas Sztavrósz, a ki most Marseilleben gyakorló orvos, 1848-ban pedig Cephaloniában az angol kormány önkénykedése ellen harczolt, s később a francia köztársaságnál buzgón működött azon, hogy Thessalia felszabadítása mellett legyenek. 3. Metaxas Tzannis, a ki több zeneszerzeményen kívül Botzarisz Márk című operát is írt. 4. Metaxas Epaminondas, a most ismertetett munka szerzője, a ki ősei hazájában, Cephaloniában, mint orvos működik.

Londonban 1841-ben nőül vette Metaxas Spyridon gróf, az előbb említett Metaxas Márk Antal utóda, lord Raneliffe és Polignac hercegnő egyik rokonát. Ebből a házasságból származott két fia, kik közül Metaxas Frigyes az angol tengerészetben hajóparancsnok, Metaxas Rikárd pedig Victoria királynő testorségében főtiszt.

XI.

Papastavros Amália Tempéről és a Széplányvára.

Az athéni *Parnassos* nevű társaság *) hasonnevű havi folyóiratot ad ki 15 év óta. Ennek 15-ik kötetében Papastavros Amália úti jegyzeteket (*Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις*) írt Tempéről, melyekből a következőket emelem ki.

«Midőn Peneus hídján átmenvén Tempéhez értünk, a tisztelet mély s titokszerű érzete fogott el, a mint szemünk előtt borzasztó s egyszersmind gyönyörű látvány fejlődött ki. Északról és délről magas, függélyesen álló szirtek tojásalakú teret képeznek. Ott az örökéletű platánfák nagy árnyékot nyujtanak a fáradt utasnak s óriási törzseikkel bájosan hajolnak le Peneus medrére, mialatt a csendes folyó mintegy hálából csókolja az ágait, mivel árnyékukkal megóvják a nap lángoló sugaraitól. A balparton pedig virágzó gyümölcskertek terjednek el a meredek Olym̃p aljáig. Bőséges, üdítő s átlátszó víz rohamosan ömlővén ki Ossa hegyének sziklaiból,

*) Ismertettem *Ujgörög irodalmi termékek* című m. akadémiai előadásomban, 1883, 40—42 l., és *Meine Erlebnisse in Athen* című munkám 74—78 lapján (Budapest, Wien, Leipzig, Verlag von W. Lauffer. 1890).

mély medret képez s átfolyván a platánfák gyökerein és vízi növények halmocskáit alakítván, a Peneusba folyik. Ezek a függélyesen elvágott, iszonyúan nagyszerű szirtek hajdan valószínűleg egyesülve valának, melyeket a történelmi idők előtt erőszakos megrázkódtatások szétválasztottak s útmenetet engedtek a Peneusnak, a mely fölvevén magába a Thessalia körül levő magas hegyekről lefolyt vizeket, megöntözi és termékenyíti gazdag lapályát; azért méltán nevezik Thessalia atyjának. Ha valamely emberfölötti erő az említett két hegyet ismét összeforrasztaná, hogy a Peneusnak ne legyen kifolyása, akkor Thessalia nagy tóvá alakulna át, a milyen talán e hegyek elválása előtt vala. S ezt az erőszakos megrázkódtatást a mi őseink a Titanomachia által ábrázolták.

Xerxes csakugyan arra gondolt, hogy elzárja Tempét s tóvá változtassa Thessalia lapályát, ha a thessalok alá nem vették volna magokat.

Ezt bizonyítja Herodot (VII, 127. és köv.).

A szirtek hasadékain kinyúlik itt-ott a vad olajfa, mely az örvény fölött függve, virágzó ágaival üdvözli a hegyen álló testvéreit. Ossa hegyén terem a vad fügefa; a borostyán pedig s más kúszó növények a hegyesúcsáig érő szőnyeget fonnak. Venyigék terjednek szét a platánfákon, hol támaszt és oltalmat találnak. S a csekély teremtmény, mely magát a világ urának nevezi, törzseikre vési a nevét, hogy az által halhatatlan legyen mint a platánok, meg nem gondolván, hogy rétegeik megrongálása által azokat halálra itéli, mely az ő számára is el van rendelve.

A folyó jobb partján az Ossa hegyalján levő kocsit majd úgy visz lefelé, hogy láthatni, mikép öntözi a folyó a platánfasorok gyökereit, majd fölfelé s akkor látjuk a platánok csúcsait s lombjainkon keresztül szédítő mélységben a Peneust. S az Ossának meredek szirtei között virágzó hegytorkolatok nyúlnak ki. Ez mintegy női tetszelgés, mely az Olympnak komoly ruházatára az egész Tempe hosszában zöld szalagokat fűz.

Az út közepén van egy üdítő, átlátszó forrás, Aphrodite vize, melyben ez az istennő fürödni szokott. De ez őt forrásnak is nevezetik, mivel Haszán Babának őt ujját ábrázolja, a ki a szirtre nyomván tenyerét, vizet fakasztott ki belőle. Ott vannak római falak is, melyek a szorosok védelmére szolgáltak, és szemközt meredek sziklán látszik a *Széplányvára*. A néphagyomány a legregé-

nyesebben ruházza föl ezt a várat. Azt mesélik, hogy a szép leány nem akarta az ostromlott várat átadni, hanem leugrott a szikláról és meghalt, s hogy sírjában még most is jajgat. Valószínű azonban, hogy ez a hang a sziklában levő vízzuhatagtól származik. Azt is beszélnek, hogy a sírján örökké gránátalmafa virágzik. Az oda vezető út közelében olvasható ez a sziklába vésett latin fölírat: *Cassius Longinus proconsul Tempe munivit.*

A Peneus balpartján, Olymp hegyének egy barlangjában van a Nagypéntek temploma, hol a környék lakosai évenként bucsúra szoktak összegyűlni. Ez az ünnep helyettesíti talán a Szabadító Zeus ünnepét az ókorban, melyen a polgárok saját szolgáltnak szolgáltak.

A fentebb említett *Széplányvára* nagy szerepet játszik a görög népdalokban is, melyeket Papastavros Amália nem idéz. Egyet közülök tehát ide iktatok prózai fordításban.

«Habár sok várt láttam már, olyat még is mint a Széplányvára, nem képzeltem magamnak. Van negyven aranytornya s más negyven a védelmére. Tizenkét évig ostromolja a török, de nem bírja bevenni. Ekkor a császár így szól egy törökhöz Ikóniumból: — Ezer aranyat adok neked, szép lovat s két ezüst kardot. — Nem kell nekem sem az arany, sem a ló, sem a kard. Csak a lányt akarom az üvegvárban. — Mihelyt a várat beveszed, tiéd legyen a lány. — A török szerzetes-csuhát ölt magára s megy a vár kapujához; sír, térdel, leborúl. — Nyilj föl kapu, a Szépnek kapuja, a fekete szemű királyné kapuja. — Te török vagy Ikóniumból; fuss, mert megölnek. — Esküszöm, asszonyom, a keresztre, Szűz Máriára, nem vagyok sem török, sem Ikóniumbeli. Szerzetes vagyok a zárdából; éhen halok, sajnálkozzál rajtam. — Adjatok neki egy falat kenyeret s menj Isten hírével. — Asszonyom, hadd imádkozzam a templomban. — Dobjátok tehát le a horgonyt és huzzátok fel őt. — Csak azt ne, mert csuhám kopott és elszakad. — Dobjátok tehát le a zsákot és abban huzzátok fel őt. — Ne a zsákot, asszonyom, mert megfuladok benne. — A kapu félig kinyílt; törökök megtöltik az udvart. Mások az ezüstre, mások az aranyra rohannak, de ő a lányra az üvegvárban, s a lány a mint meglátta, a tengerbe veti magát.

XII.

Heléna koráról Iliakópulos.

Nem illik ugyan (mondja a zantei Iliakópulos a Parnassos folyóirat 15-ik évfolyamának 3-ik füzetében) a hölgyek korát a nyilvánosságnak átadni, de itt olyan hölgyről van szó, a ki háromezer évvel ezelőtt virágzott, t. i. Helénáról, Menelaus király feleségéről.

Származását illetőleg eltérnek egymástól a mondák; majd Zeus, majd Tyndar volt az atyja; majd pedig egy tojásból kelt ki, melyet a hold Léda ölébe dobott. Úgy látszik, hogy 10 éves korában elrabolta őt Artemis templomából Theseus. Midőn pedig már Menelaus felesége volt, megszöktette a trójai Páris. Ennek halála után nőül ment a fivéréhez, Deiphobhoz. De midőn Menelaus Trójának füstölgő romjai között Helénát kereste, ez elárulta neki s kezébe szolgáltatta Deiphobot. Menelaus tehát megbocsátott Helénának és Spartába vitte. Onnan Menelaus halála után gyermekei száműzték Helénát, a ki Rhodus szigetére vonult. De itt Polyxo királyné, haragudván a trójai háború okozóira, melyben férje, Tlep-pol-m is elesett, fúriáknak öltöztetett szolgálóival egy fára akasztatta föl Helénát. (Pausanias, III, 19.)

Már most könnyen beh bizonyítom (mondja Iliakópulos), hogy Trója földulásakor Heléna 65 vagy 70 éves volt.

Heléna elrablása vagy megszöktetése idejében élt már az ő lánya Hermione, a ki akkor 10—15 éves lehetett; mert Koluthos költeménye szerint (Αρπαγή Ἑλένης) a lány nagyon siránkozott, dorgáló kifejezésekkel élt az őt elhagyó anyja ellen és hírnököket küldött Krétába az atyjához, Menelaushoz. Következőleg Heléna nem lehetett akkor nagyon fiatal, hanem legalább 27—30 éves. Iliakópulos arra is hivatkozik, hogy Koluthos költeménye szerint Peleus és Thetis lakodalmára több isten és istennő jelent meg; de a Viszály istennőjét nem hitták meg. Ez tehát a viszály almáját dobta közéjük, vagyis rábirta Párist, hogy midőn Héra, Athéné és Aphrodite a szépség jutalmáért, az almáért versenyeztek, ez utóbbinak nyujtsa az almát. S ezért Aphrodite a föld legszebb hölgyét, Helénát, ígérte s megszerezte neki. De Peleus és Thetis lakodalmakor még nem volt a világon a fajok, Achilles, a ki később a trójai

háboruban oly nagy szerepet játszott, sőt fegyverfogható fiát is, Pyrrhust, magával vitte, a ki Trója bevétele után Priamot megölte. Így tehát Peleus-Thetis lakodalma és Trója földulása között legalább 40 évnél kellett lefolynia. Innen az következik, hogy Heléna életkora a tiz évig tartó trójai háboru alatt 60 és 70 év között hullámzott. Csodálatos tehát a mit Homér (Ilias III, 154—158) Helénáról mond, hogy midőn a trójaiak látták Helénát a toronyra jönni, így szóltak egymáshoz: nem kell méltatlankodni, hogy a trójaiak és achivok ilyen nő miatt sokáig fájdalmakat szenvednek. Arczára nagyon hasonlít a halhatatlan istennőkhöz.

Ez a homéri hely már maga is Iliakópulos számítása ellen szól. A Peleus-Thetis lakodalmának idejéből semmit sem lehet következtetni, mert ez egészen mythologiai dolog; ellenben Heléna megszöktetésének és a trójai háborúnak van félig történelmi alapja. Ezt említi Herodot (I, 3; II, 113, 118), Thukydides (I, 8, 10, 11); Xenophon (A vadászatról I, 13; Görög történet III, 4, 3 és VII, 1, 34). Erről bővebben írtam az Ilias-fordításom negyedik kiadásának CV—CXI. lapjain. (Budapest, Lampel Róbert könyvkiadása, 1887.)

Én tehát másképen számítom Heléna éveit. Tudjuk, hogy a helléneknél korán mentek férjhez a lányok. Ischomach egy 15 éves lányt vett nőül (Xenophon, Oeconomic. VII, 5), Plato pedig (Törvények. VI, 785) mondja, hogy a lányok 16-ik évöktől kezdve 20-ig mehetnek férjhez. Már most föltéve, hogy Heléna 15 vagy 16 éves korában lett Menelaus neje s hogy megszöktetésekor lánya, Hermione, 10—15 éves volt, világos, hogy Heléna akkor 25—30 éves lehetett. Ide számítván most a trójai háború tartamát, vagy is tiz évet, kitűnik, hogy Heléna Trója bevételkor 35—40 éves volt. De tegyük fel, hogy Heléna 20 éves korában ment férjhez, s hogy midőn Páriszal megszökött, a lánya, Hermione, 15 éves volt, ebben az esetben is Trója feldulásakor Heléna legfőlebb 45 éves lehetett. Ilyen korban pedig még sok nő szerelemre gyujthatja a férfiakat. Ime Ninon de Lenclos még 60 éves korában is oly szép volt, hogy lábaihoz borulva fiatal uracsok esengtek a szerelmeért. S Maintennon asszony már 50 éves volt, midőn XIV. Lajos nőül vette.

XIII.

Könyvészet.

Bölcsészet. 1. *Κωνσταντίνου Νεστορίδου Καθηκοντολογία ἡ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ὡς χριστιανοῦ καὶ πολίτου.* Kötelességtan, vagy az embernek mint kereszténynek és polgárnak kötelességei. Athén, 1892.

2. *Σκαλτσούνης.* Περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀρμονίαι χριστιανισμοῦ καὶ ἐπιστήμης. (Az ember származásáról. A kereszténység és tudomány összhangzásai.) Athén, 1893.

Földrajz és Statisztika. 3. *Μιλιαράκης* Antaltól: *Földrajzi újgörög irodalom. Νεοελληνική γεωγραφική φιλολογία.* (Athén, 1890.) Hirschfeld nagyon dicséri a *Berliner philologische Wochenschrift*-ben. A földrajzi irodalmi jegyzék 1800-tól 1889-ig terjed.

4. *Κωνσταντίνου Νεστορίδου Τοπογραφία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης.* A hajdani Sparta helyrajza. A községek, templomok, s más emlékek leírásával, 8 fametszettel s egy színes térképpel. Athén, 1892.

5. A hellén sajtó statisztikája az 1892-ik év első hat havában. *Στατιστική τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου κατὰ τοὺς ἕξ πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 1892.* Athén, 1892.

Irodalom. 6. *Valvi Stamatistól,* az athéni egyetem magántanárától, lyrai költeményecskék Ibykus darvairól és Pandareos lányairól. *Σταματίου Βάλβη Λυρικά ἐπόλλια. Οἱ γέγονοι τοῦ Ἰβύκου καὶ αἱ κόραι τοῦ Πανδάρου.* 2-ik kiadás. Athen, 1892.

7. *Triantaphyllidis Anna* kisasszony írt *Μωσαϊκὸν* című könyvecskét, melyben különféle beszéleyeket, költeményeket, adomákat, tanácsokat nyújt az ifjuságnak. Athén, 1893.

8. *Evstathopoulos:* Hellén irodalom. *Ἑόσταθοπούλου.* Ἑλληνική γραμματολογία. 3-ik kiadás. Athén, 1892.

9. *Sakellion:* Görögország nemzeti könyvtára kéziratainak jegyzéke. *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς ἑλλάδος ὑπὸ Σακελλίωνος.* Athén, 1892.

10. *Rankavis Kleon:* Fájdalmak; lyrai költemények. Ἄλγη, λυρικά ποιήσεις. Lipcse, 1893, Drugulin nyomdájából, a szerző arczképével. Gyönyörű kiadás, melyben szerző ifju kora óta írt bús érzelmeit közli. Ez ugyanaz a költő, a kinek drámai költeményeit akadémiai jelentéseimben ismertettem.

11. Agathonikos Achilles, az athéni areopág bírása, közrebocsátotta Kenyon 2-ik kiadása szerint Aristoteles munkáját az athéniek államszervezetéről. Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία ἐκδομένη ἐπὶ τῇ βίσει τῆς δευτέρας ἀγγλικῆς τοῦ Κενύων Ἐκδόσεως. (Athén, Bart és Hirst kiadóknál, 1891.) A Bevezetésben rövid tartalmát adja a munkának s bebizonyítani törekszik, hogy az ugyan magától Aristotelestől származik.

Jog- és államtudomány. 12. Nákos Lukács bünténytani tanulmánya. Ἑγκληματολογικὴ μελέτη. 18 rajzzal. Athén, 1893.

13. *Mauromatis*: A diplomáciai tárgyalásoknál szokásban levő nyelv. Μαυρομάτου· ἡ ἐν χρήσει ἐν ταῖς διπλωματικαῖς διαπραγματεύσεσι γλῶσσα. Athén, 1892.

Közzététel. 14. Ziguras Themistokles a kereskedelmi iskolákról s az ipari oktatásról. Περὶ ἐμπορικῶν σχολείων καὶ τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Athén, 1893.

Szótár. 15. Kyriakidis görög-angol szótárt adott ki cyprusi szók függelékével. Λεξικὸν Ἑλληνοαγγλικόν, μετὰ παραρτήματος Κυπριακῶν λέξεων. Leokosiában (Cyprus), 1892.

Történelem. 16. Kaburoglos: Az athéniek története. Török uralom. Καμπουρόγλου: Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων. 2. köt. Athén, 1892.

17. *Karolidis Pál*: A XIX. század története, képekkel. 3-ik kötet. Európa 1830-tól 1892 ig. Ἱστορία τοῦ 19^{ου} αἰῶνος μετ' εἰκόνων. Τόμος τρίτος. Ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τοῦ 1830—1892 (Athén, 1893.). Az 1-ső kötet kezdődik I. Napoleon bukásával s végződik 1830-czal, a görög függetlenségi harc kitörtével. A 2-ik kötet tartalma kizárólag a görög függetlenségi háború elbeszélése az európai levéltárakban található diplomatiai iratok alapján. A 3-ik kötet magában foglalja Európa, Amerika és Ázsia eseményeit 1830-tól a mai napig. Mind a három kötet ára 30 frank.

18. Kalogeras Nicephor, Patras érseke írt Markos Jenőnek és Bessarion bibornoknak, mint a görög nemzet politikai vezéreinek felelőségéről a történelemben. S hozzá van csatolva egy értekezés a Bâselben tartott zsinatról 1433—1437. Μάρκος ὁ Εὐγένειος καὶ Βησσαρίων ὁ Καρδινάλις εὐθύνας ὡς πολιτικοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἡγέται τῇ ἱστορίᾳ δίδοντες. Οἷς προστίθεται καὶ πραγματεία περὶ τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου 1433—1437. (Athén, 1893.)

19. *Marrojjannis a byzanti művészetről és művészekről.* 1893-ban jelent meg Athénben ez a nevezetes munka, harmincz

képpel, e cím alatt: Βυζαντινὴ τέχνη καὶ βυζαντινοὶ καλλιτέχναι μετὰ τριάκοντα εἰκόνων. Ebben vizsgálja a szerző, hogy minő volt a keresztény művészet az első századokban Nagy Konstantinig, azután Justinian uralkodása alatt, a képostromlók, a macedóni dynastia, a Komnénok korában és Konstantinápoly bukása után. Munkája 2-ik részében kutatja a byzanti modern templomokat Artában, Daphniban, Mistrában, Levádiában és Nikæában. Azután értekezik a byzanti szobrászatról, festészetről és a byzanti művészet befolyásáról Olasz-, Német- és Oroszországra.

TARTALOM.

	Lap
I. Therianos a stoabeli bölcsészetről	3
II. Ugo Foscolo házáról Zantében	6
III. Synodinos Panagiótis költeményei	12
IV. Papadópuslos Keramevs székfoglaló beszéde	15
V. Typaldos Kozákis a byzanti művészetéről	18
VI. Kiadatlan közmondások Nestoridistől	19
VII. Byzantios Anastáz munkái	21
VIII. Tzuntas munkája Mykanzeről	23
IX. Papadimitrios szövegkritikája Kenyon kiadásához Aristoteles Athén államszervezetéről	26
X. A Metaxas-család története	28
XI. Papastavros Amália Tempéről és a Széplányvára	32
XII. Heléna koráról Iliakópulos... ..	35
XIII. Könyvészet	37

28 l. 15 kr. — IX. szám. Az ikes-es igékről. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1857. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* l. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr. (1873—1875.)

V. k. I. szám. Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett *Szász Károly* l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. Aeschylus. *Télffy Iván* lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól. 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. Bérczy Károly emlékezete. *Arany László* l. tagtól. (1875—1876.)

VI. k. I. szám. A lágy aspiráták kiejtéséről a zendben. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A mandusk szertartásos könyve. *Bálint Gábortól* 10 kr. — A rómaiak satirájáról és satirairóikról. *Dr. Barna Ignác* l. tagtól. 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldziher Ignác* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szilágyi István* l. tagtól. II. *Vasary Kolozstól*. III. *Révész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékbeszéd Mátray Gábor l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól. 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszonyosságai *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — IX. Eranos. *Télffy Iván* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ikes-es igékről. *Joannovics György* l. tagtól. 40 kr. (1876.)

VII. k. I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — II. Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasznolítása. *Budenz József* r. tagtól. 10 kr. — III. Lessing (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a Magyar és szuomi irodalom között *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 10 kr. — Néhány ösműveltségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. *Télffy Iván* l. tagtól. Ára 30 krajcár. — VII. A nevek uk és ük személyragairól. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött, *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. *Vámbery Ármin* r. tagtól. 10 kr. — X. Bátor László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Volf György* l. tagtól. 10 kr.

VIII. k. I. Corvin-codexek. *Dr. Ábel Jenőtől*. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. *Dr. Genetz Arvidtől*. 20 kr. — IV. Tanulmány a japáni művészetéről. *Gr. Zichy Ágostól*. 1 frt. — V. Emlékbeszéd Pázmáni-li Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmádon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Ük-konpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lágy aspiráták phoneticus értékéről az ó-ind-ben *Mayr Auréltól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. *Dr. Ábel Jenőtől*. 80 kr. — IX. Ujperzsa nyelvjárások. *Dr. Pozder Károlytól*. 50 kr. — X. Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

IX. k. I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól. 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetén. *Dr. gr. Zichy Ágost* l. tagtól. 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vámbery Ármin* r. tagtól. 30 kr. — A Kún- vagy Petrarka-codex és a kúnok. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Ős vallásunk főistenei. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 40 kr. — VIII. Schopenhauer aesthetikája *Dr. Ruzsicska Kálmántól*. 10 kr. — IX. Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — X. Lessing mint philologus. *Dr. Kont Ignácztól*. 30 kr. — XI. Magyar egyházi népének a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 30 kr.

X. k. I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar hűnmonda. (Székfoglaló.) *Heinrich Gusztáv* l. tagtól. 20 kr. — III. A M. T. Akadémia és a szömi irodalmi társaság. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — IV. Értük meg egymást. (A neologia és orthologia ügyében.) *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — V. Baranyai Deesi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. *Ballagi Mór* r. tagtól. 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusai. Miveltésgéptörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropiká-

- jához.) *Dr. Petz Vilmostól.* 60 kr. — Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károlytól.* 10 kr. — VIII. Cationale et Passionale Hungaricum. *Bogisich Mihálytól.* 30 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elektől.* 50 kr. — X. Emlékező Klein Lipót Gyula kultág felett *Dr. Heinrich Gusztávtól.* 40 kr. — XI. Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez *Bartalus Istvántól.* 40 kr. — XII. A magyar romanticismus. *Bánóczy Józseftől.* 10 kr. — XIII. Ujabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus Istvántól.* 40 kr.
- XI. k.** I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál r. tagtól.* 20 kr. — II. Ujgörög irodalmi termékek. *Dr. Telfy Iván l. tagtól.* 40 kr. — III. Középkori görög verses regények. *Dr. Telfy Iván l. tagtól.* 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Pozder Károlytól.* 50 kr. — V. A csuvasokról. *Vámbéry Ármin r. tagtól.* 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál r. tagtól.* 20 kr. — VII. Telegdi Miklós mester magyar katechismusa 1562-ik évből. *Majláth Béla l. tagtól.* 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignácól.* 50 kr. — IX. A Muhammedán jogtudomány eredetéről. *Goldziher Ignác l. tagtól.* 10 kr. — X. Vámbéry Ármin «A magyarok eredete című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd l. tagtól.* 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvör. *Ballagi Mór r. tagtól.* 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. Válaszom Hunfalvy Pál bírálati megjegyzéseire. *Vámbéry Ármin r. tagtól.* 30 kr.
- XII. k.** I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignácól.* 60 kr. — II. Szombatos codexek. *Dr. Nagy Sándortól.* 30 kr. — III. A reflexiv és valláserkölsé elem a költészetben s Longfellow. Székfoglaló. *Szász Béla l. tagtól.* 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kúnos Ignác és Munkácsi Bernáttól.* 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbéry Ármin r. tagtól.* 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? *Volf György l. tagtól.* 50 kr. — VII. A kasztamuni-i török nyelvjárás. *Irtó Thury József.* 50 kr. — VIII. Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél. *Telfy Iván l. tagtól.* 20 kr. — IX. Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. *Kálmány Lajostól.* 20 kr. — X. A mondat dualismusa. *Brassai Sámuelől.* 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Dr. Kuun Géza t. tagtól.* 40 kr. — XII. Isota Nogarola. *Ábel Jenőtől.* 50 kr.
- XIII. k.** I. Kudrun, a monda és az eposz. *Heinrich G. l. tagtól.* 40 kr. — II. A votják nép multja és jelene. *Barna F. l. tagtól.* 30 kr. — III. Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. *Goldziher I. l. tagtól.* 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Ábel Jenő l. tagtól.* 50 kr. — V. A votjakok pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd l. tagtól.* 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szarvas Gábor r. tagtól.* 10 kr. — VII. Egy kis viszhang Vámbéry Ármin ur válaszára. *Budenz J. r. tagtól.* 20 kr. — VIII. Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. *Szily Kálmán r. tagtól.* 10 kr. — IX. Szegedi Lénárt énekeskönyve. *Bogisich Mihály l. tagtól.* 50 kr. — X. Szórendi tanulmányok. I. rész. *Joannovics Györgytől.* 30 kr. — XI. A kisebb görög tragikusok tropusai. *Petz Vilmostól.* 10 kr. — XII. Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. *Telfy Ivántól.* 30 kr.
- XIV. k.** I. Az ó- és középkori Terentius biographiák. *Ábel Jenőtől.* 40 kr. — II. Szórendi tanulmányok. II. rész. *Joannovics Györgytől.* 40 kr. — III. A mordva nép házassági szokásai. *Barna F. l. tagtól.* 30 kr. — IV. Jelentés ujhellén munkákról. *Telfy Iván l. tagtól.* 30 kr. — V. Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. *Kálmány Lajostól.* 10 kr. — VI. Etymologicum magnum Romaniae. *Putnoky Miklóstól.* 20 kr. — VII. A magyar szótók. *Simonyi Zsigmondól.* 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmondól.* 20 kr. — IX. Szórend és accentus. *Brassai Sámuel t. tagtól.* 40 kr. — X. Három francia hellenista és a volapük. *Telfy Iván l. tagtól.* 20 kr. — XI. Euhemeri reliquiæ. *Némethy Gézáól.* 60 kr. — XII. Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. *Vikár Bélától.* 40 kr.
- XV. k.** I. Az iszlám vallásos mozgalmak az első négyszázadban. *Dr. Schreiner Martontól.* 30 kr. — II. André Chénier költészete. *Haraszi Gyulától.* 1 frt 50 kr. — III. Kombináló szóalkotás. *Simonyi Zsigmondól.* 40 kr. — IV. Az aranyosszéki mohácsi nyelvemlékek. *Hunfalvy Páltól.* 15 kr. — V. Psychiatria és politika. *Zichy Antaltól.* 10 kr. — VI. Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. *Telfy Ivántól.* 60 kr. — VII. A magyar zene tudományos tárgyalása. *Ponorí Thewrewk Emiltől.* 20 kr. — VIII. A hangsúly a szláv nyelvekben. *Asbóth Oszkártól.* 80 kr. — IX. A nyelvújítás és az idegenszerűségek. *Simonyi Zsigmondól.* 60 kr. — X. Kisfaludy Károly «Mohács»-a görögül. *Telfy Ivántól.* 40 kr. — XI. Tanulmányok az újabbkori persa irodalom történetéből. *Dr. Kégl Sándortól.* 1 frt 50 kr. — XII. Ujabb adatok a kún Petrarca-Codexhez. *Gróf Kuun Gézáól.* 15 kr.
- XVI. k.** I. A besztercei szöszedet. Latin-magyar nyelvemlék a XV. századból. *Finály Henriktől.* 2 frt. — II. A pogány arabok költészetének hagyománya. (Székfoglaló.) *Goldziher Ignácól.* 60 kr. — III. A szláv szók a magyar nyelvben. *Asbóth Oszkártól.* 45 kr. — IV. Paraspondylos Zotikos költeménye a várnai csatáról. *Pecz Vilmostól.* 30 kr.